

Informe "Dones lliures de violència i islamofòbia en territoris de pau"

Institut de les Desigualtats / Hèlia / SAFI

Edició: Ariadna Solé Arraràs
1-10-2018

Un informe de:

Edició:
Ariadna Solé Arraràs

Financia:

Índex

Presentació.....	3
1. Dones musulmanes. Múltiples discriminacions i resistències a Catalunya i al món.....	5
Què és la islamofòbia de gènere?	5
Islam i feminisme	8
2. Focus d'islamofòbia a Barcelona.....	11
3. Islamofòbia i dones: experiències de resistència.....	23
El dret a la llibertat religiosa i de culte i la seva aplicació	23
Un dia a dia de discriminacions.....	24
La lluita contra els prejudicis i estereotips sobre les dones musulmanes	27
4. Dones que afronten la islamofòbia i els masclismes com a feministes musulmanes.....	29
Com s'entenen la islamofòbia i el patriarcat des del pensament decolonial?	29
Tasques pendents per la convivència i el reconeixement del feminisme islàmic.....	32
El dret a ser diferents dins la igualtat.....	33
5. El paper de la islamofòbia en la legitimació dels conflictes internacionals: testimonis de Palestina	37
La violència contra les dones a Palestina	37
L'ús de la islamofòbia en el conflicte entre Israel i Palestina.....	39
El paper de les dones a la resistència palestina	41
6. Islamofòbia i mitjans de comunicació.....	42
La imatge de les persones musulmanes als mitjans	43
El tractament dels esdeveniments vinculats al món musulmà.....	45
Conclusions sobre el paper dels mitjans en la creació o difusió de la islamofòbia	50
7. El paper de les dones activistes i els feminismes en les primaveres àrabs.....	51
Una llarga història de lluites.....	51
Canvis en la societat tunisiana	52
Canvis en la societat saudita	53
8. Resistències de dones a la frontera sud.....	58
9. Combatent el racisme institucional des dels feminismes	76
Conclusions i recomanacions	81
Bibliografia	85

Presentació

Que a bona part dels països de majoria musulmana queda molt per fer en termes d'igualtat de gènere és una afirmació que no sorprèn a ningú. No es tracta, però, de quelcom que només afecti aquests països i, a més, la relació entre aquesta desigualtat de gènere i l'islam no és ni de bon tros evident. No és menys cert que també els països europeus (i de bona part del món) tenen molt terreny per recórrer en termes d'igualtat de gènere. Malgrat tot això, l'"opressió de la dona musulmana" és una imatge tòpica, que sovint s'instrumentalitza per difondre una visió de l'islam carregada d'estereotips negatius que creen una falsa dicotomia. Aquella que confronta una dona occidental empoderada i lliure i una dona musulmana oprimida i tancada rere murs i vels. Tanmateix, el feminisme occidental sovint desconeix o observa amb paternalisme les lluites de les dones musulmanes per avançar en la igualtat als seus països. Aquesta mirada condescendent, si no hostil, cap a dones considerades còmplices de la seva submissió o, fins i tot, aliades del patriarcat, no deixa de ser una forma més d'islamofòbia, una forma d'odi religiós que és especialment cruel amb les dones. Les dones musulmanes pateixen múltiples discriminacions, pel fet de ser dones i de ser musulmanes però també han estat protagonistes de múltiples formes de resistència.

El projecte *Dones lliures de violència i islamofòbia en territoris de pau*¹ neix amb la voluntat d'aportar llum en aquesta complex calidoscopi de múltiples oposicions, discriminacions i lluites. Es tracta d'un projecte liderat per l'Institut de les Desigualtats² i Hèlia³, en què hi ha participat també altres entitats com: l'Associació Stop als Fenòmens Islamòfobs (SAFI)⁴, Joventut Multicultural Musulmana⁵, Info TalQual i Espai DiverPsitat.

El projecte preten visualitzar els testimonis, actituds i opinions de dones musulmanes molt diverses per tal de trencar estereotips, reduir les actituds islamofòbes i contribuir a crear empoderament, especialment entre el col·lectiu jove. L'objectiu del projecte és sensibilitzar i incidir per la defensa i respecte dels drets de les dones musulmanes a una vida lliure de violències i d'islamofòbia. Es pretén millorar el coneixement i la identificació de conductes i estereotips d'islamofòbia de gènere per tal de generar un relat i estratègies de canvi. El projecte s'ha desenvolupat principalment a Catalunya però té en compte també la situació de les dones a diversos països de majoria musulmana on treballen les entitats que l'han concebut. No s'ha d'oblidar tampoc el vincle entre la islamofòbia i diversos conflictes internacionals als quals contribueix com a causa i efecte, tant a l'Orient Mitjà com en les seves conseqüències a Europa. Un altre dels objectius del projecte és sensibilitzar i construir un discurs independent sobre els conflictes actuals en països de majoria musulmana.

Per aconseguir aquests objectius el projecte ha dut a terme diferents activitats com un cicle de seminaris, la participació a la Caravana Obrim Fronteres, diverses xerrades-col·loqui per l'empoderament de les joves, exposicions de testimonis de resistències a la islamofòbia amb ulls

¹ El projecte ha obtingut finançament del Programa d'Educació per a la Justícia Global 2017 de l'Ajuntament de Barcelona i de l'Agència Catalana de Cooperació al Desenvolupament

² <http://institutdelesdesigualtats.com/>

³ <http://heliadones.org/ca/>

⁴ <https://saficatalunya.webs.com/>

⁵ <https://joventutmulticulturalmusulmana.com/>

de dones i ha donat suport al treball en xarxa amb activistes i periodistes per la reducció de la islamofòbia.

Aquesta publicació pretén, en primer lloc, recollir l'evidència de la islamofòbia al nostre país. Així, el capítol 2 titulat *Focus d'islamofòbia a Barcelona* recull casos documentats d'agressions i discriminacions islamòfobes a la capital catalana. En segon lloc, el text recull els debats entorn la islamofòbia i el gènere que s'han generat durant el projecte en diversos seminaris, una exposició i en la participació al Fòrum contra les violències masclistes que la Plataforma Unitària contra les Violències de Gènere organitza anualment a Barcelona. Els capítols del 3 al 8, s'han construït a partir dels relats dels seminaris així com els textos que les participants als seminaris varen escriure per al blog del projecte: <https://desmuntantislamofobia.wordpress.com/>.⁶ El capítol 8, recull els textos i imatges elaborats per a l'exposició titulada Resistències de Dones a la Frontera Sur. Al seu temps, el capítol 9, recull el relat d'un grup de treball sobre racisme institucional al Fòrum contra les violències masclistes.

Per cloure aquesta presentació, volem mostrar el nostre profund agraïment a totes les ponents i participants en les activitats del projecte per haver compartit els seus coneixements i experiències. Finalment, volem agrair el seu suport també al organisme finançador del projecte, l'Agència Catalana de Cooperació per al Desenvolupament.

⁶ Aquest informe s'ha escrit en llengua catalana. En algunes ocasions s'inclouen cites textuais dels textos publicats al blog. En el cas que les mateixes autores hagin escrit el text en llengua castellana, les cites textuais s'han mantingut en aquesta llengüa. En el cas de textos traduïts d'altres llengües (àrab, anglès, etc.), també les cites textuais s'han traduït al català.

1. Dones musulmanes. Múltiples discriminacions i resistències a Catalunya i al món

Les dones musulmanes es troben en mig d'un calidoscopi d'oposicions i discriminacions. En tant que dones, en tant que musulmanes, però algunes també en tant que estrangeres, dones racialitzades, entre altres condicions. Les peces es mouen i es disposen de diferents formes en funció de les circumstàncies personals de cada dona, del moment històric o de la situació. En ocasions, la islamofòbia apropa a les dones musulmanes als homes musulmans amb qui comparteixen aquesta experiència de discriminació; en altres circumstàncies, comparteixen greuges i lluites amb les dones blanques europees a qui les uneix la discriminació de gènere, etc. Depèn doncs del punt de vista, del tomb que li donem al calidoscopi, com les peces s'uneixen o s'oposen.

Què és la islamofòbia de gènere?

Sarah Marusek (Marusek, 2017) afirma que la islamofòbia ha esdevingut una forma de racisme "acceptable" a occident. Diversos polítics han obtingut importants èxits mostrant-se explícitament islamòfobs. L'any 2016, Donald Trump va guanyar les eleccions a la presidència dels Estats Units després d'anunciar prohibicions per als musulmans que vulguessin entrar al país. A Europa, Marine Le Pen té possibilitat d'accedir a la presidència francesa i veiem l'auge de partits d'extrema dreta obertament racistes i anti-musulmans a països com Alemanya, Àustria, Hongria i Espanya. Tot i així, aquests partits no tenen el monopoli de la islamofòbia. Les practiques discriminatòries contra els musulmans també estan vinculades a una conceptualització particular d'allò secular, que entén que les pràctiques religioses han d'estar circumscrites a l'àmbit privat, constituint una forma d'allò que V. Gessier (2003: 11) anomena "religiofòbia". En aquest sentit, el rebuig a diferents pràctiques a l'espai públic també es troba entre els partits majoritaris i d'esquerres. Els debats sobre la neutralitat de l'espai públic a França en són paradigmàtics.

Fins fa ben poc, el reconeixement i identificació de les dinàmiques islamòfobes han estat absents en gran mesura en els debats socials, mediàtics, jurídics o polítics (amb l'excepció d'alguns àmbits de l'esquerra) al nostre país. A nivell acadèmic ha estat i és cada cop més present però, malgrat això, dos dècades després de què el terme islamofòbia hagi esdevengut d'ús comú, encara no hi ha un acord sobre què significa, d'on ve, i com es relaciona amb altres formes de racisme (Allen, 2010; Halliday, 1999).

Tampoc hi ha consens en relació a les primeres aparicions del terme a nivell històric però podem afirmar que l'ús d'aquest concepte va cristal·litzar, almenys al món aglo-saxó, amb la publicació

d'un informe per part del *think tank* britànic Runnymede Trust l'any 1997.⁷ Segons els autors de l'informe, aquest concepte era necessari en la mesura que permetia designar un creixent prejudici vers les persones musulmanes. L'informe reconeix que la diversitat d'opinions i el pensament crític són elements fonamentals de les societats democràtiques. Per tant, estableix vuit punts que permeten distingir els prejudicis infundats de les crítiques desacords legítims (vers creences de l'islam, lleis o pràctiques concretes). Són aquests:

- Si l'islam és vist com a monolític i estàtic o com divers i dinàmic.
- Si l'islam és vist com alià i separat o com a similar i interdependent.
- Si l'islam és vist com a inferior o com a diferent però igual.
- Si l'islam és vist com un enemic agressiu o com un soci cooperador.
- Si les persones musulmanes són vistes com a persones manipuladores o honestes.
- Si les crítiques de les persones musulmanes a "occident" són rebutjades o debatudes.
- Si el comportament discriminatori vers les persones musulmanes és defensat o debatut.
- Si el discurs anti-musulmà és vist com a natural o com a problemàtic.

En el mateix informe la islamofòbia es definia com una "hostilitat infundada vers l'islam" però també com "les conseqüències pràctiques d'aquesta hostilitat en una injusta discriminació cap als individus i comunitats musulmanes".⁸

Des d'aleshores, com dèiem, el concepte d'islamofòbia ha estat objecte d'un gran debat quant a la seva idoneïtat, respecte a altres com el de "racisme anti-musulmà". Va ser Fred Halliday (Halliday, 1999) qui va construir la crítica més important al concepte el 1999. La seva objecció era que l'objecte principal del perjudici eren els subjectes, les persones musulmanes, en oposició a l'Islam com una religió. Això el porta a abolir el concepte d'islamofòbia, i en el seu lloc prefereix parlar de "racisme anti-musulmà". Parlar d'islamofòbia, doncs, no ha de convertir-se en una forma de desacreditar qualsevol crítica a l'islam que és un element de la llibertat d'expressió. Per evitar aquesta confusió, Amnistia Internacional, en un informe publicat l'any 2012, opta per deixar de banda el concepte d'islamofòbia per distingir entre dos fenòmens separats, el discurs estereotipat sobre l'islam i les persones musulmanes, d'una banda, i de l'altra, la discriminació o la vulneració dels drets de les persones musulmanes (allò que Fred Halliday anomenaria "racisme anti-musulmà").⁹

En aquest informe, emprarem doncs, el concepte "islamofòbia" per a tots dos fenòmens tot i que volem destacar la importància d'efectuar aquesta distinció. Com concloïem en un informe dirigit per Alberto López Bargados (López Bargados, Lundsteen, & Solé Arraràs, 2016) i que va servir de diagnòstic previ al Pla Municipal contra la Islamofòbia aprovat per l'Ajuntament de Barcelona, en aquest text s'emprara com a definició d'islamofòbia l'elaborada pel grup/associació SAFI (Stop als Fenòmens Islamòfobs): "tot acte de discriminació, actitud hostil o perjudici causat a una persona pel fet de ser musulmana, incloent-hi també tot tipus de discurs que fomenta i/o normalitza aquestes pràctiques".

Això implica que cal situar aquest fenomen en el debat públic com una forma de discriminació i vulneració de drets. La islamofòbia s'expressa a vegades en forma d'agressions físiques, verbals o de discursos d'odi però més enllà d'aquesta amenaça la islamofòbia té efectes seriosos en la vida de milers de musulmans europeus en forma de discriminacions a l'educació, a la feina i en

⁷ *Islamophobia. A challenge for us all* (1997) Runnymede Trust.

⁸ *Islamophobia. A challenge for us all* (1997) Runnymede Trust, pàg. 4.

⁹ AMNISTÍA INTERNACIONAL (2012): Elección y prejuicio. Discriminación de personas musulmanas en Europa. Londres y Madrid: Amnistía Internacinal.

l'esfera pública. Aquesta discriminació significa un detriment del lloc que aquests ciutadans i ciutadanes ocupen en la societat i del seu sentiment de pertinença. L'auge de la islamofòbia reforça i reflecteix la normalització d'un discurs discriminatori, a més de suposar un problema de seguretat interna ja que intensifica tensions entre comunitats, legitima delictes d'odi contra individus i altera els nostres ideals de pau i convivència. La islamofòbia és, doncs, una seriosa amenaça per a les democràcies europees.

En aquest context, ens trobem amb el que s'anomena islamofòbia de gènere (Hamdan, 2007; Mijares & Ramírez, 2008; Zine, 2006) que converteix les dones musulmanes en víctimes d'una doble o múltiple discriminació. Sobre elles recau l'estigma del gènere, una confessionalitat amb freqüència menyspreada i -la major part de vegades- la precarietat i explotació laboral. A més a més, diverses dades ens permeten afirmar que les dones són víctimes d'agressions i discriminacions islamofòbes amb major freqüència que els homes. Així un reconeix un recent informe de la European Network Against Racism (ENAR)(Seta, 2016). Sembla que això és així especialment pel que fa a les agressions físiques. Per exemple, segons dades recollides pel Collectif Contre l'Islamophobie en France (CCIF) el 2017, el 85'6% de víctimes d'agressions que van implicar més de 8 dies de baixa laboral van ser dones (Charef, 2018, p. 18).

L'eina conceptual per entendre com conflueixen en una persona múltiples formes de discriminació és el que l'advocada afroamericana Kimberlé Crenshaw va anomenar "interseccionalitat" (Andersen & Hill Collins, 2012; Brah, 1996; Browne & Misra, 2003; Crenshaw, 1993). La interseccionalitat és una eina analítica per estudiar, entendre i respondre a les maneres en què el gènere es creua amb altres identitats i com aquests encreuaments contribueixen a experiències úniques d'opressió i privilegi (AWID, 2004, p. 1)

Les dones musulmanes estan, doncs, com a mínim, en una doble situació d'opressió. En tant que dones per la desigualtat de gènere imperant en la nostra societat, i en tant que musulmanes per la islamofòbia. Com veurem en aquest informe, especialment en els capítols 2 i 3, les dones musulmanes al nostre país pateixen diverses formes d'agressions islamòfobes i discriminacions. Malgrat la dificultat per obtenir dades quantitatives fiables sobre aquestes tant a nivell nacional com Europeu (Seta, 2016, p. 8), disposem de dades qualitatives i enquestes d'opinió que resulten plenament il·lustratives. Així, podem veure com l'Ajuntament de Barcelona va registrar en la seva Enquesta de Valors Socials que un 21,6% de ciutadans i ciutadanes se senten molestos pel fet que les joves musulmanes portin mocador islàmic a l'escola, i un 19,2% perquè el portin al carrer (un altre 17,7% afirma sentir-se molest per tenir una mesquita al costat de casa) (Rojo, Vidal, Padilla, & Sahagún, 2018, p. 7). En un treball previ sobre la pràctica de l'islam a Barcelona (López Bargados et al., 2016) varem recollir també els testimonis de diverses dones les quals relataven discriminacions a l'àmbit educatiu i laboral i atacs físics i verbals especialment lligats a l'ús del hijab¹⁰ a l'espai públic.

D'altra banda, la islamofòbia de gènere té a veure també amb els estereotips generalitzats que pesen sobre les dones musulmanes. Una imatge de les dones musulmanes que és ja era present en la retòrica colonial i que segueix justificant discursos tant hostils com salvacionistes. Com diu Alberto López Bargados (Citat a Rojo et al., 2018, p. 93):

¹⁰ Fulard que cobreix els cabells i el coll, que vesteixen algunes dones musulmanes en la presència d'homes que no són de la seva família.

Conviene recordar aquí hasta qué punto el argumento de la emancipación de las mujeres oprimidas por la religión musulmana y patriarcal fue durante la época colonial como lo sigue siendo en la actualidad una coartada que justificó un conjunto de estrategias de dominación destinadas a someter a las poblaciones musulmanas. Bajo el yugo colonial, el discurso islamófobo auspiciado por las metrópolis se ocultó, como lo ha hecho muchas veces desde entonces, bajo una retórica liberadora e incluso vagamente feminista. No nos llevemos a engaño: hoy como ayer, el cuerpo de la mujer es el principal campo de batalla en que se libra la lucha por la legitimidad de numerosas perspectivas islamófobas. De ahí la necesidad de abordar con especial cuidado esas retóricas salvacionistas, a menudo transversales, en las que tienden a coincidir izquierdas y derechas. De ahí, también, la obligación de denunciar con firmeza una posición falsamente emancipadora que antes que nada presupone la incapacidad de las mujeres musulmanas para decidir sobre su propio cuerpo.

Islam i feminisme

Van ser les feministes negres nord-americanes les primeres a denunciar que el feminisme *mainstream* no representava ni podria representar les seves experiències i reivindicacions (Salem, 2013). En part perquè es basava només en les diferències de gènere. Aquestes feministes van insistir en què les seves realitats eren molt més complexes: elles eren dones però també negres o blanques, de classe baixa o alta, més o menys riques, heterosexuales o homosexuals, vivien en pobles o ciutats, tenien més o menys estudis, etc. La perspectiva de la interseccionalitat, vol tenir en compte totes aquestes diferències que afecten les dones (inicialment centrades en la triada gènere-classe-raça però incloent-ne altres més endavant). Així, en relació amb l'anomenada *tercera onada* del feminisme, aquest moviment s'ha preocupat de com integrar les especificitats històriques, culturals, ètniques i, en menor mesura, també religioses a les seves teories i a l'acció política (Mahmood, 2015).

En aquest sentit, també el pensament decolonial insisteix en que hi altres categories que creuen les diferències de gènere i que també són relacions de poder desiguals (Lugones, 2010). Totes aquestes relacions de poder i subordinació, però, han de ser enteses en el seu context i en relació a altres. És a dir, les dones europees poden partir una situació de subordinació respecte als homes europeus però de privilegi respecte d'altres homes i dones negres als EEUU, homes i dones de països empobrits, etc. Es pot estar alhora oprimida i ser opressor.

El feminisme com a moviment polític apareix en un moment molt concret al món occidental i cal ser crítics amb les idees que des del feminisme fan de "la dona" una categoria universal i unitària, com si totes les dones del món fossin iguals i patissin el mateix tipus d'opressions i discriminacions. Pensar "la dona" una categoria unitària implica, per tant, entendre que hi ha una única manera universalment vàlida de lluitar per defensar aquests "drets de la dona" (Salem, 2013).

El feminisme dèiem, neix en una situació molt concreta, lligada al pensament de la Il·lustració i al sorgiment dels estats liberals i les reivindicacions dels drets dels ciutadans. Unes revolucions

que prometien la ciutadania universal (primer només als homes, després a les dones) però en estats que alhora estaven implicats en l'aventura colonial. És a dir que, sovint, la reivindicació dels drets de les dones es limitava a certes dones. Aquest colonialisme es va basar en una missió civilitzadora que sovint incloïa també el proselitisme cristià, la idea de la superioritat del pensament occidental, de la ciència capaç de generar veritats universals, la racionalitat, el progrés respecte als pobles colonitzats que van ser interioritzats, titllats d'irracionals, salvatges, endarrerits i, fins i tot, menys humans que els europeus, blancs civilitzats. En aquest aspecte, la retòrica de l'opressió de les dones va formar part de l'aparell ideològic colonial, malgrat que la situació de les dones a l'Europa decimonònica es trobava ben lluny de la igualtat de gènere i del rebuig que suscitaven els clams pels drets de les dones a Europa. Així, Leila Ahmed (Ahmed, 1992, pp. 150–151) parla del feminisme colonial o el feminisme emprat contra altres pobles al servei del colonialisme. Ahmed, posa l'exemple d'Evelyn Cromer (1841-1917), cònsol-general britànic a Egipte, que va utilitzar la idea de la "dona egípcia oprimida" per degradar la cultura del país àrab i la seva incompatibilitat amb els valors europeus "civilitzats" al mateix temps que era un dels membres fundadors de la Lliga d'Homes contra el Sufragi Femení a Anglaterra.

Tot i que el segle XX va veure la fi del colonialisme, especialment després de la Segona Guerra Mundial, els teòrics del pensament decolonial insisteixen en que en el món post-colonial perques coses varen canviar en aquest sentit. La divisió internacional del treball entre centres i perifèries, les diferències econòmiques nord-sud, així com la jerarquitzaçió ètnico-racial de les poblacions, formada durant diversos segles d'expansió colonial europea, no es va transformar significativament amb la fi del colonialisme i la formació dels Estats-nació en el que seria anomenat tercer món. En l'actual sistema-món capitalista, segons Ramon Grosfoguel, s'han transformat les formes de dominació però no l'estructura de les relacions entre centre i perifèria (nord-sud) a escala global que mantenen alguns països en situacions de subordinació. (Castro-Gómez & Grosfoguel, 2007, pp. 13–14) Això implica també que aquesta pretesa superioritat del pensament occidental segueix dominant, per exemple, el pensament feminista com explica Sirin Adlbi en el capítol 4 d'aquest text (Adlbi Sibai, 2016). Així, per exemple, solen ser els moviments feministes liberals, laics, etc. els que reben més suport per part d'institucions internacionals.

L'imbricació de l'anti-racisme i l'anti-sexisme reuneix el feminisme decolonial i també l'anomenat (no sense controvèrsies¹¹) *feminisme islàmic* (Ali, 2012, p. 31) Tot i que existeixen també moviments feministes laics en països de majoria musulmana, el "feminisme islàmic" critica la idea de què tota forma d'alliberament de la dona ha de passar per distanciar-se d'allò religiós.¹² Les feministes musulmanes reivindiquen, doncs, la seva espiritualitat musulmana que entenen com la font de la seva defensa de la igualtat. El seu principal argument es basa en que els textos sagrats com l'Alcorà i els ahadits afirmen el principi d'igualtat entre tots els éssers humans però que són les interpretacions d'aquests texts (*fiqh*) fetes sota un context patriarcal que han dut a pràctiques que subverteixen aquesta igualtat en el món islàmic (Ahmed, 1992). L'hermenèutica feminista proposa una reinterpretació d'aquests textos entenen que la igualtat es troba en la revel·lació Alcorànica.

Al segle XIX, ja diversos pensadors musulmans varen revisar i qüestionar les fonts de la jurisprudència islàmica a la llum del pensament i discurs científic i racionalista que, en aquells

¹¹ Vegeu, per exemple: (Mahmood, 2015)

¹² Convé distingir el feminisme islàmic (Ali, 2012) del que se sol anomenar "feminisme àrab" o a vegades també "feminisme musulmà" que se sol emprar per fer referència al feminisme laic i secular de matriu "occidental" que s'ubica geogràficament en països de majoria àrab o musulmana (Adlbi Sibai, 2016, p. 119).

dies, cobraven força a Europa, donant origen a diferents debats ideològics tenint com a base diversos plantejaments, entre els quals la igualtat de gènere i la supremacia masculina. Cal destacar, sobretot a l'Índia i al Egipte, alguns noms com els de Sayyid Mumtaz Ali (1860-1935) i de Qasim Amin (1865-1908), respectivament, debat aquest que va seguir ja al segle XX amb figures com el tunisià Tahar Haddad (1899-1935) (Mohomed, 2013, p. 13).

Tot i així, Sirin Adlbi (Adlbi Sibai, 2016, pp. 112–113) lamenta com aquests discursos solen centrar-se en els continguts de l'Alcorà, del *fiqh*¹³ o de la *xaria*¹⁴, invisibilitzant o ignorant els contextos (ja sigui a nivell local o global). Es tracta, doncs, de lectures atemporals i estàtiques, allunyades d'una anàlisi real de la situació de les dones, dels elements del patriarcat, del seu origen, mecanismes de reproducció i de relació amb altres estructures de poder. Segons la pensadora, és urgent reformular les bases epistemològiques, conceptuals discursives i polítiques del pensament arabo-islàmic contemporani amb un mirada decolonial (Adlbi Sibai, 2016, p. 115).

S'ha debatut sovint sobre si feminisme i islam són compatibles i bona part de les feministes liberals i institucionals, tant a Europa com als països musulmans, solen descartar els feminismes musulmans com una contradicció en els seus propis termes. Es tracta, però, d'un fals debat situat en un àmbit purament abstracte que no fa més que invisibilitzar els contextos i les complexes especificitats locals de la vida de les dones. Tan pel que fa a la seva opressió com a diverses formes de resistència (Adlbi Sibai, 2016, pp. 111–167).

En cada context, les preocupacions o discriminacions que poden partir les dones i que el feminisme vol combatre seran diferents i s'han de combatre de maneres diferents. No hi ha una única categoria de dona que pateix el mateix tipus d'opressió arreu, ni receptes universals. Tampoc les problemàtiques que afecten les dones musulmanes són les mateixes arreu i la situació de les dones musulmanes és ben diferent, com veurem per exemple, a Tunis, a l'Arabia Saudita o a Catalunya.

És un error, doncs, pensar que el que necessiten, per exemple, dones musulmanes és ser "salvades", modernitzades, civilitzades, etc. Sovint aquesta pretesa "salvació" amaga els grans reptes que encara queden per superar per aconseguir la igualtat de gènere al món occidental i poden significar justificar una discriminació per solucionar-ne una altra. Es pot caure fàcilment en l'ús d'arguments feministes per justificar discriminacions racistes o islamòfobes. En exemple proper són els debats al voltant de la prohibició d'usos del vel islàmic als espais públics a Catalunya o aquest de l'estiu de 2016 a França. Per suposadament protegir les dones de les imposicions per part d'altres homes de tancar el seu cos se les obliga a destapar-se per la força. Unes i altres no deixen de ser diferents formes de control sobre el cos de les dones (Mijares & Ramírez, 2008). Convé aquí recordar, per exemple, les reflexions de Lila Abu-Lughod quan es preguntava sí realment les dones musulmanes necessiten ser salvades (Abu-Lughod, 2002).

¹³ Dret religiós musulmà

¹⁴ Llei musulmana formulada a partir dels principis de l'Alcorà i la sunna

2. Focus d'islamofòbia a Barcelona

Sants Montjuïc

Cas 1

Fitxa:

Durant la "Concentració per la Unitat dels Pobles Hispans ", militants i simpatitzants del grup "Lo Nuestro" reparteixen i col·loquen adhesius contra els refugiats.

Data: 3/04/2016

Ubicació: Plaça Espanya

Tipologia: Islamofòbia, racisme, ultra dreta

Sentència/delictes:

Fonts:

- plataformaciudadanacontralaislamofobia.org/wp-content/uploads/2017/04/Informe-sobre-la-islamofobia-en-Espana-2016.pdf

Cas 2

Fitxa:

Apareixen noves pintades nazis i contra l'Islam a la mesquita que l'associació Annasir tenia ubicada als baixos de la carretera de Barcelona. Els seus responsables, identificats després que els Mossos d'Esquadra els enxampessin la nit del 29 de desembre de 2012 quan es trobaven dins del cotxe a punt d'enfilar el carrer Sant Isidre. Es tractava de tres adults i un menor als que s'imputava una falta de deslluïment de béns immobles i una altra contra la llibertat de consciència dels sentiments religiosos

Data: 11/01/2013

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Ubicació: baixos carretera de Barcelona

Sentència:

Fonts:

- <http://movimientocontralaintolerancia.com/html/raxen/raxen.asp>

Ciutat Vella

Cas 1

Fitxa:

Veïns de Barcelona i grups antifeixistes expulsen als manifestants d'una concentració islamòfoba convocada a la Rambla, davant de la Boqueria. Sota el títol "terroristes no són benvinguts" i "stop islamització d'Europa", els feixistes, al voltant d'uns 50, han intentat propagar les seves idees islamòfobes a la capital catalana, però han acabat sent arraconats per unes 300 persones entre crits i llançaments d'ous

Data: 18/08/2017

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Ubicació: Les Rambles de Barcelona

Sentència/delictes:

Fonts:

- https://www.eldiario.es/catalunya/Barcelona-antifascistas-asistentes-manifestacion-islamofoba_0_677183000.html

Cas 2

Fitxa:

Dos homes vinculats a grups radicals d'ultradreta increpen un matrimoni que passeja amb els dos fills pel centre de Barcelona perquè la dona porta nicab -el tradicional vel musulmà de tela fina que només deixa al descobert la zona dels ulls-. El marit s'hi torna i ella, que està embarassada, acaba rebent una puntada de peu a la panxa que afortunadament no li deixa cap seqüela

Data: 26/08/2016

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Ubicació: C/Princesa

Sentència/delictes: dos processats han estat condemnats a una pena de presó d'un any per cada delictes d'odi i discriminació inclòs a l'article 510.2 del Codi Penal i han indemnitzat la víctima (6.500€) i pagat les multes imposades.

Fonts:

- https://www.ara.cat/societat/denuncies-islamofobia-tripliquen-tres-anys_0_1699630036.html

- <http://www.ccma.cat/324/condemnen-dos-ultres-per-agredir-una-dona-embarassada-que-portava-nicab/noticia/2826243/>

Cas 3

Fitxa:

Agressions a l'oratori del carrer de la Paloma. El mes de setembre es van produir atacs amb escopeta a l'oratori ubicat al Raval. L'última víctima d'aquestes agressions va ser un menor que va rebre un tret a l'esquena i va haver de ser traslladat al servei d'urgències.

Data: Setembre del 2009

Ubicació: c/La Paloma

Tipologia: Islamofòbia

Sentència/delictes:

Fonts:

- https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/1469796487informe_islamofobia_ajuntament_de_barcelona_20160727.pdf

Cas 4

Fitxa:

Un grup d'individus cremen la porta de fusta de la mesquita del carrer La Paloma.

Data: any 2007

Ubicació: c/ La Paloma

Tipologia: Islamofòbia

Sentència/delictes:

Fonts:

- https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/1469796487informe_islamofobia_ajuntament_de_barcelona_20160727.pdf

Cas 5

Fitxa:

Souhaila (nom fictici) es trobava una tarda de primavera esperant un autobús a la parada en una zona cèntrica de Barcelona. Quan es disposava a pujar a l'autobús fent la cua corresponent una dona de mitjana edat la va empènyer per passar abans que ella. La dona va aconseguir pujar abans però Souhaila també va entrar a l'autobús que es trobava molt ple. Souhaila li va dir a la dona que no l'empenyés més. La dona va contestar-li que era ella que l'estava empenyent i a continuació va afegir una sèrie d'insults que, segons recorda Souhaila, van ser "vete a comer cous-cous mora de mierda". Souhaila contesta que "estoy en mi país y comeré cous-cous con mucho orgullo". Manifesta que no vol seguir la discussió i li diu a l'agressora que és una mal educada i s'allunya per buscar un llco per seure. L'agressora però continua els seus insults i li diu "mentirosa y que si soy española que le enseñe el carnet de identidad y continua varias veces diciendo lo de mora de mierda, vete a tu país, hija de puta, que eres lesbiana por que me has tocado la teta". La violència de la situació va provocar a Souhaila un atac d'ansietat i va trucar al 112 explicant la situació als Mossos d'Esquadra

Data:

Ubicació: Ciutat Vella

Tipologia: Islamofòbia

Sentència/delictes: els Mossos d'Esquadra van posar el cas en coneixement del servei de delictes d'odi i discriminació de la fiscalia provincial de Barcelona.

Fonts:

- https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/1469796487informe_islamofobia_ajuntament_de_barcelona_20160727.pdf

Cas 6

Fitxa:

Joves afiliats i simpatitzants de MSR (Moviment Social Republicà) es manifesten a Barcelona en contra l'Ajuntament i de l'emir de Qatar que, segons la seva versió, planejaven que la Monumental es convertís en la tercera mesquita més gran d'Europa. Els activistes van penjar pancartes amb missatges com: "La Monumental no es toca", "No a la dictadura Qatar" o "Gràcies Mas, Catalunya la prostituta de Qatar ". Per la seva banda, Xavier Trias va desmentir públicament que hi hagi hagut reunions entre l'Estat de Qatar i l'Ajuntament de Barcelona

Data: 01/07/2014

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Ubicació: Plaça Sant Jaume

Sentència:

Fonts: <http://movimientocontralaintolerancia.com/html/raxen/raxen.asp>

Cas 7

Fitxa:

Adeeba Asghar té 27 anys i en porta 17 vivint a l'Estat espanyol. A l'octubre passat va anar amb la seva germana, que s'havia cremat l'engonal, al servei d'urgències del Pere Camps. Quan va entrar al box, va demanar a la metgessa que tanqués la cortina que dividia el seu amb el contigu. Segons va deixar constància Asghar en una queixa per escrit, a la qual ha tingut accés la Directa, al mateix centre de salut, la metgessa es va negar a tancar la cortina al·legant que "això és Espanya, aquí la gent va ensenyant les cames, aquí la gent no va amb tanta roba". Les noies es van queixar per "tracte racista" i la metgessa les va acusar de "tancades" i les va derivar a un infermer home. "Jo crec que ella pensava que no ens defensaríem, com fa la majoria de gent, però ens vam queixar, vam demanar les seves dades i li vam posar una denúncia", declara Asghar.

Data: Octubre del 2017

Tipologia: Islamofòbia

Denúncia/sentència: Denúncia presentada a la comissaria de Mossos d'Esquadra (Nou de la Rambla)

Fonts:

- <https://directa.cat/islamofobia-invisible>

Cas 8

Fitxa:

Demanda d'algunes famílies del Raval de Barcelona per disposar de menú halal als menjadors de les escoles. Després de rebre la negativa verbal per part del centre, l'escola Drassanes, alguns pares i mares van presentar una sèrie de sol·licituds formals i van demanar una modificació del decret menjador, tenint en compte els drets reconeguts en la llei 26/92. Es va aconseguir que a l'escola hi hagi menú halal, però sense indicar a cap lloc que hi és.

Data: 11/2/2016

Tipologia: Islamofòbia

Denúncia/sentència:

Fonts:

- <https://directa.cat/islamofobia-invisible>

- http://ajuntament.barcelona.cat/ciutatvella/sites/default/files/acta_consellbarri_raval_11_feb.pdf
-

Cas 9

Fitxa:

la candidatura d'Alberto Fernández Díaz (PP) ha distribuït al districte de Ciutat Vella de Barcelona uns papers que afirmen: "El Raval no pot convertir-se en un gueto islàmic ". El mateix candidat ha declarat que farà el possible per frenar nous oratoris musulmans al Raval i evitar que aquest es converteixi en "Barcelonistán"

Data: 15/5/2015

Tipologia: Islamofòbia

Denúncia/sentència: SOS Racisme anuncia que portarà la campanya a la Fiscalia de delictes d'odi de Barcelona però lamenta la dificultat per presentar una denúncia per via penal per aquests fets

Fonts:

- <https://www.elperiodico.com/es/politica/20150514/pp-sant-adria-endurece-receta-albiol-inmigracion-4187307>
- http://www.eldiario.es/catalunya/SOS-Racismo-Alberto-Fernandez-Fiscalia_0_388111909.html

Eixample

Cas1

Fitxa:

La formació feixista, Plataforma x Catalunya, dirigida per Josep Anglada, es manifesta als voltants de la plaça de toros La Monumental repartint propaganda islamòfoba contra una possible conversió de l'edifici en una mesquita. Als fulletons hi apareixia el lema: "No a la Mezquita de la Monumetal. Prohíben a los toros para traernos a los moros"

Data: 26/09/2011

Ubicació: G.V. Corts Catalanes, 749

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Sentència/delictes:

Fonts:

- <https://www.e-noticies.cat/pxc-escampa-que-es-fara-una-gran-mesquita-a-la-monumental-57413.html>

Cas 2

Fitxa:

Uns quaranta militants de Democràcia Nacional s'han concentrat davant de la plaça de toros de la Monumental de Barcelona contra "la islamització d'Europa" i la suposada mesquita que la ultradreta diu que es vol fer a la Monumental. Els assistents cridaven consignes com "Espanya cristiana i no musulmana", "Carlos Palomino, torna el ganivet" o "La immigració, destrueix la nació". Un dispositiu de la Brigada Mòbil dels Mossos va haver de separar un centenar de militants antifeixistes. El comunicat llegit pel representant del bloc juvenil de Democràcia Nacional conté nombroses relacions entre musulmans, delinqüència, terrorisme i proclames en general contràries a la immigració sota el títol de "Stop a la islamització d'Europa".

Data: 07/03/2015

Ubicació: G.V. Corts Catalanes, 749

Sentència:

Fonts: <http://movimientocontralaintolerancia.com/html/raxen/raxen.asp>

Sant Martí

Cas 1

Fitxa:

Said va treure una estora del seu taxi i s'hi va agenollar per resar, ben a prop de l'hospital. Un dels vigilants de seguretat, sense cap provocació ni conflicte previ, li va recriminar l'acció, el va interrompre en l'oració i li va dirigir expressions com "això no es pot fer aquí, vés a un altre lloc", "vés a fer-ho a la teva terra", "això no es fa en aquest país". Com que el taxista continuava resant, el guàrdia va demanar ajuda als seus companys i s'hi van presentar quatre. Segons la fiscal, "tots ells, amb l'objectiu de menysprear" la víctima "per la religió que professava" el van insultar i el van colpejar amb les seves porres, i li van donar puntades de peu i cops de puny fins que va intervenir un vianant.

Data: 19/07/2013

Tipologia: islamofòbia

Ubicació: Passeig Marítim

Sentència/ delicte: El fiscal de Delictes d'Odi i Discriminació de Barcelona, Miguel Ángel Aguilar, ha sol·licitat que aquests quatre vigilants de seguretat paguin un any de presó, al costat d'una multa de 600 euros i una indemnització al taxista per 1320 euros que serien per danys morals i lesions personals.

Fonts:

- https://www.ara.cat/societat/islamofobia-fiscal-presos-vigilants-agressio-musulma_0_1642035916.html

Fitxa:

Apareixen pintades al Centre Cultural Islàmic de Catalunya, situat al barri del Clot, que diuen "moros de merda".

Data: 03/11/2014

Tipologia: Islamofòbia-racisme

Ubicació: Centre Cultural Islàmic de Catalunya

Sentència:

Fonts: <http://movimientocontralaintolerancia.com/html/raxen/raxen.asp>

Cas 3

Fitxa:

El Centre Cultural Islàmic Català denuncia dos atacs a la mesquita Hamza Barcelona. Uns desconeguts han atacat la mesquita de Hamza de Barcelona amb pell, budells i sang de porc. El Centre Cultural Islàmic Català ha denunciat la agressió perpetrada de matinada, a més, també van patir unes pintades amb una creu cristiana a la persiana de la seva pròpia institució.

Data: 27/03/2016

Ubicació:

Tipologia: Islamofòbia

Sentència/delicte:

Fonts:

- https://cronicaglobal.elespanol.com/vida/atacan-una-mezquita-con-carne-y-sangre-de-cerdo-en-barcelona_35676_102.html

- plataformaciudadanacontralaislamofobia.org/wp-content/uploads/2017/04/Informe-sobre-la-islamofobia-en-Espana-2016.pdf

Les Corts

Gràcia

Sarrià- Sant Gervasi

Horta- Guinardó

cas 1

Fitxa:

El dia del mawlid, amb molta afluència, un veí es va apropar a l'oratori amb la seva motocicleta en marxa, la va ficar dins el local i allà el va omplir de fum, i com a conseqüència es van produir una sèrie d'enfrontaments. Per altra banda, també havien aparegut pintades a la porta de l'oratori.

Data: 12/11/2013

Ubicació: Avinguda Meridiana, 326

Tipologia: Islamofòbia

Sentència/delictes:

Fonts:

-

https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/1469796487informe_islamofobia_ajuntament_de_barcelona_20160727.pdf

Nou Barris

Cas 1

Fitxa:

Veïns del barri de Verdum inicien una campanya contra la instal·lació d'un oratori al barri per part de la comunitat islàmica de Nou Barris, manifestant-se i presentant 3000 signatures a la seu del districte contra aquesta iniciativa. Entre amenaces i insults als membres de la

comunitat islàmica, i amb 2000 euros invertits per aquesta en l'adequació del local, es decideix abandonar el projecte i marxar de Verdum.

Data: any 2015

Ubicació: C/Antoni Gilabert i Bonet (antiga ubicació de l'oratori)

Tipologia: Islamofòbia

Sentència/delictes:

Fonts:

- https://www.catalunyareligio.cat/sites/default/files/1469796487informe_islamofobia_ajuntament_de_barcelona_20160727.pdf

Cas 2

Fitxa

Malgrat no tenir permís, veïns i membres de PxC i Democràcia Nacional es van manifestar contra l'oratori del carrer Japó. Al mateix moment, una contra manifestació d'antifeixistes va provocar enfrontaments, fet que va obligar l'actuació de la guàrdia urbana i els mossos d'esquadra.

Data: 16/09/2017

Ubicació: c/Japó

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Sentència/delictes:

Fonts:

- <http://beteve.cat/protesta-no-autoritzada-mesquita-carrer-japo-prosperitat/>
- <http://www.prosperitat.org/2018/03/11/les-entitats-de-prosperitat-fartes-que-es-deixi-fer-als-ultres-al-carrer-japo/>

Cas 3

Fitxa:

Manifestació d'entre 200 i 300 persones contra l'oratori del carrer Japó, impulsat per la comunitat islàmica de Nou Barris. Entre els assistents hi havia els dirigents Pablo Barranco i Jordi de La Fuente del partit racista i feixista, Plataforma per Catalunya.

Data: 20/04/2017

Ubicació: La Prosperitat

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Sentència/delictes:

Fonts:

- <http://ramblalibre.com/2017/04/23/mas-de-300-vecinos-de-nous-barris-protestan-contra-la-mezquita-y-los-medios-calle/>

Cas 4

Fitxa:

Apareixen pintades de “Mezquita no!” a la persiana de l’oratori del carrer Japó. Per altra banda també s’hi van llençar pots de pintura vermella simulant el color de la sang, es va posar silicona als panys i s’hi van deixar embotits de porc i excrements. Alhora també s’han trobat adhesius amb lemes com: “Espanya cristiana i no musulmana” del grup neonazi Democràcia Nacional.

Data: Juliol (2017)-Març (2018)

Ubicació: c/Japó

Tipologia: Islamofòbia i ultra dreta

Sentència/delictes: La Fiscalia ha portat al jutjat una denúncia per un presumpte delictes de coaccions i d’incitació a l’odi i a la discriminació contra un grup de set membres de Democràcia Nacional.

Fonts:

- <http://www.ccma.cat/324/la-fiscalia-denuncia-set-membres-de-democracia-nacional-per-boicotejar-lobertura-duna-mesquita-a-nou-barris/noticia/2842734/>
- <https://xavier-rius.blogspot.com.es/2018/03/la-fiscalia-denuncia-als-dirigents-de.html>

Sant Andreu

Casos sense ubicació verificada a Barcelona:

Fitxa:

Musulmà català d’origen marroquí, denuncia que durant el seu torn de treball com a taxista, una clienta que viatjava en el taxi acompanyada d’un home es va negar a pagar l’import que

devia, i el va insultar i humiliar públicament. Li cridava al mig del carrer acusant-lo de terrorista, lladre, traficant, etc.

Data: 15/12/2015

Tipologia: Islamofòbia

Denúncia/sentència: Denúncia davant la Direcció General de Policia que passa al fiscal de delictes d'odi de Barcelona.

Fonts:

- <https://plataformaciudadanacontralaislamofobia.files.wordpress.com/2016/04/informe-islamofobia-en-espac3b1a-2015-pcci-informe-anual-20164.pdf>

Fitxa:

ELECCIONS MUNICIPALS. Alberto Fernández Díaz, candidat del PP a l'Ajuntament de Barcelona, ha enviat un escrit als ciutadans sol·licitant el vot, un dels arguments esgrimit en l'escrit és que vol un Ajuntament sense una gran mesquita.

Data: 24/5/2015

Tipologia: Islamofòbia

Denúncia/sentència:

Fonts:

- <https://plataformaciudadanacontralaislamofobia.files.wordpress.com/2016/04/informe-islamofobia-en-espac3b1a-2015-pcci-informe-anual-20164.pdf>

Fitxa:

Agredeixen a 3 estudiants musulmanes al metro de Barcelona: Ferdaus, jove de 19 anys estudiant de Filologia Àrab a la Universitat de Barcelona; Huda, jove de 18 anys estudiant de Ciències Polítiques a la Universitat de Barcelona; Safaa, jove de 18 anys estudiant de Gestió i Administració Pública a la Universitat de Barcelona. Una dona insulta dirigint-se a elles dient "Putas, fulanas, hijas de puta, iros a vuestro país...". A continuació els i llença una ampolla provocant un fort hematoma a una de les joves. Just en aquell moment, enmig de la tensió apareixen dos homes amb el cap rapat i les van agafar pel coll amenaçant-les.

Data: 25/3/2015

Ubicació: Línia 3 (metro Barcelona)

Tipologia: islamofòbia

Denúncia/sentència:

Fonts:

- <https://plataformaciudadanacontralaislamofobia.files.wordpress.com/2016/04/informe-islamofobia-en-espac3b1a-2015-pcci-informe-anual-20164.pdf>

3. Islamofòbia i dones: experiències de resistència

Com s'ha vist al capítol 2, el fet que la islamofòbia és una realitat a Catalunya sembla innegable. Però, com s'expressa aquesta islamofòbia? Quines formes pren? Com la viuen les dones musulmanes? Respondre a aquestes preguntes va ser l'objectiu del cinquè seminari realitzat en el marc del projecte. Va tenir lloc al Centre Cívic Pati Llimona de Barcelona el 12 de Maig del 2018.

El debat va estar moderat per Xantal Genovart, tècnica de projectes socials, mediatra intercultural i orientadora laboral dins la Fundació SURT. Varen participar-hi també David Moya, professor de dret constitucional a la Universitat de Barcelona i co-coordinador del màster interuniversitari en migracions contemporànies. Finalment, va comptar amb els testimonis i les aportacions de Najat Azzouzi, mediatra intercultural i comunitària i activista musulmana a la ciutat de Barcelona i Hajar Menssouri, activista musulmana, educadora social i tècnica de laboratori.

El dret a la llibertat religiosa i de culte i la seva aplicació

Com va explicar el professor de dret constitucional David Moya, la legislació espanyola manté una aproximació positiva per part de l'Estat en el suport a la llibertat religiosa. La Constitució de 1978 estipula que els poders públics «tendrán en cuenta las creencias religiosas de la sociedad española y mantendrán las consiguientes relaciones de cooperación con la Iglesia católica y las demás confesiones» (artículo 16.3). La Ley Orgánica de Libertad Religiosa (7/1980) va contribuir al desenvolupament d'aquest "marc cooperatiu" i va especificar que l'Estat havia d'establir acords amb les confessions minoritàries que «por su ámbito y número de creyentes hayan alcanzado notorio arraigo en España» (artículo 7). De fet, el passat any 2017 es varen complir 25 anys des de la signatura dels acords del 1992 (Llei 26/1992, 10 de novembre) entre la Comissió Islàmica d'Espanya i l'Estat Espanyol, els quals gaudeixen del rang d'una llei de les Corts Generals. L'objectiu d'aquests acords, vigents fins l'actualitat, és promoure les condicions per l'exercici efectiu de la llibertat religiosa de les persones musulmanes residents a Espanya, i remoure els obstacles que impedeixen aquest exercici. Tanmateix, el desenvolupament de la seva posterior aplicació ha estat escàs i la realitat de la quotidianitat de les persones musulmanes del nostre territori català demostra amb claredat que no podem afirmar que hem

assolit l'objectiu bàsic d'aquests acords (Jiménez-Aybar, 2004).¹⁵ Com argumenten Mar Griera i Avi Astor (Griera & Astor, 2016), aquell marc legislatiu tenia un sentit més simbòlic que real ja que va aprovar-se en un moment en que la diversitat religiosa real era escassa i en què a través del reconeixement de les confessions històricament oprimides a Espanya, l'administració socialista del moment tractava de mostrar una nova imatge d'Espanya com una societat moderna i plural que havia transcendit el seu llegat d'intolerància religiosa. Així, tot i la legislació vigent sobre llibertat religiosa, el tracte desigual entre confessions religioses, deixa entreveure els forts lligams que hi ha entre l'església catòlica i l'Estat. Aquest context acaba generant dins els grups minoritaris, situacions d'opressió on les dones n'acostumen a ser les víctimes potencials.

És important tenir en compte aquest marc legal i les situacions discriminatòries que es generen en la seva aplicació ja que es tracta d'una més de les formes que pren la islamofòbia. Cal entendre la islamofòbia, sobretot, com un incompliment de drets fonamentals com són els drets a la llibertat religiosa i de culte. Totes les formes de discriminació que pot patir una persona en l'exercici dels seus drets pel fet de ser musulmana són una forma d'islamofòbia.

L'activisme, doncs, segueix sent necessari per a que les minories religioses puguin exercir els drets que els són reconeguts. Un exemple clar que oferiria David Moya és el dret a deixar de treballar durant unes hores pels/les treballadores que celebren el ramadà i així, poder realitzar les oracions. En aquest sentit, l'activisme ha de ser punta de llança alhora d'establir nous imaginaris tant en les societats d'origen com en les societats de recepció. Cal però, també, que aquest activisme tingui en compte les discriminacions interseccionals que pateixen, per exemple, les dones que són musulmanes i lesbianes continuen determinant la necessitat d'establir un debat sobre la diversitat d'identitats que hi poden haver dins de l'Islam.

Un dia a dia de discriminacions

Najat Azzouzi va subratllar també l'incompliment de les lleis aprovades en els acords del 1992 entre l'Estat espanyol i la comunitat islàmica. La demanda per a disposar d'un menú *halal* a les escoles n'és un exemple. Com la majoria de les tradicions religioses, l'islam conté una sèrie de prescripcions relatives a l'alimentació. La qüestió no està exempta de debats doctrinals però establir un menú a continuació alguns principis bàsics. La carn de porc està prohibida, també la dels animals carnívors i carnívors així com la de tots els animals que no han estat sacrificats ritualment. La carn *halal* és, doncs, aquella que es considera permesa per les persones musulmanes per oposició a allò que és *haram*, és a dir prohibit. El vi i les begudes alcohòliques també estan prohibides. El peix està permès, sempre i quan es pesqui viu. La carn de caça també és *halal* si s'ha pronunciat les paraules de consagració a Déu en el moment d'abatre-la.¹⁶ Com en altres països europeus (Bergeaud-Blackler, 2015; Twiner, Cook, & Gillen, 2009) al nostre país s'han fet diverses peticions d'alimentació *halal* a les escoles. Moltes, però, no són escoltades pels equips directius de les escoles. Així, Najat Azzouzi explica la seva experiència quan ha sol·licitat un menú *halal* per a les seves criatures:

¹⁵ Vegeu: (Lundsteen, 2017)

¹⁶ Per a més informació vegeu: (Benkheira, 1996)

Em diuen: "Això no". Perdona, però per què no? "Emporti-se'l a casa". Fa res que m'ho van dir. Sembla ser que cada vegada que jo demano que m'acreditin que els meus fills mengen menú halal, em diuen: "Si no confies en l'escola, emporta-te'ls a casa". Jo els dic que confio en l'escola. Vull que em diguis el codi de la carn que compreu, si realment és halal o no. Fins que ells no siguin majors d'edat, jo tinc la responsabilitat que ells mengin adequadament. Jo veig dones que estan demanant el menú halal i no els hi estan donant. Tenim unes 300 empreses que ho podrien fer. Persones autòctones m'han dit que és un tema de poder.

En el cas de Barcelona, una demanda conjunta de diverses famílies a una escola de Ciutat Vella va fer que el Consorci d'Educació de Barcelona aprovés el 27/06/16 una instrucció dirigida a totes les escoles barcelonines per tal d'establir uns criteris comuns davant les demandes de menús diversos per raons culturals, religioses i de salut instant a respectar-les. Així doncs, algunes escoles catalanes ofereixen menús amb carn halal i altres ofereixen com a alternativa un menú vegetarià ovolàctic. (López Bargados et al., 2016)

En el marc educatiu, un altre dels drets reconeguts pels acords de 1992 és l'educació religiosa a les escoles.¹⁷ Com explica Laura Mijares (Mijares, 2006), el curs 2005-2006, es van produir els avenços més importants, augmentant en nombre el professorat i introduït l'assignatura per primer cop a centres escolars de Ceuta, Melilla, País Basc, Aragó i Andalusia. Actualment, s'ofereix també a les Canàries. Aquesta formació només s'ofereix a educació primària. Des d'aleshores, però, aquest ensenyament no s'ofereix a Catalunya, com denuncien diversos representants d'entitats musulmanes.¹⁸ Quin espai ha d'ocupar la religió a l'escola és una qüestió en permanent debat, també pel que fa a la religió catòlica però el tracte desigual que reben altres confessions religioses respecte aquesta contravenen els principis de neutralitat d'un estat que es defineix com aconfessional. Aquestes incongruències s'aprecien clarament en el testimoni que va donar Najat Azzouzi:

El tema d'educació religiosa: el meu fill petit té dos anys i mig, l'any que ve entrarà a l'escola. M'he fixat molt en les inscripcions que vam fer un mes: en la inscripció parlava del tema de la religió, i hi havia la religió catòlica, la musulmana, la jueva, la dels testimonis de Jehovà i altres. Jo vaig omplir la casella de la musulmana, i li vaig dir al director: "He marcat aquesta casella. Vull saber quants alumnes necessiteu per impartir classes de religió musulmana". I em diu: "Ah, no, això no es fa". Li vaig contestar que sortia al full. I em va dir: "Sempre està aquí. Saps,

¹⁷ L'acord de Cooperació entre l'Estat Espanyol i la Comissió Islàmica d'Espanya⁴⁸ (BOE 272. 12 de novembre de 1992) diu en el seu article 10: "(...) garantiza a los alumnos musulmanes, a sus padres y a los órganos escolares del gobierno que lo soliciten, el ejercicio del derecho de los primeros a recibir enseñanza religiosa islámica en los centros docentes públicos y privados concertados, siempre que, en cuanto a éstos últimos, el ejercicio de aquel derecho no entre en contradicción con el carácter propio del centro, en los niveles de educación infantil, educación primaria y educación secundaria".

¹⁸ Vegeu, per exemple: <http://www.nouscatalans.cat/index.php/opinio/8857-l-assignatura-de-religio-musulmana-encara-inexistent-a-catalunya.html> o <http://ucidecatalunya.blogspot.com.es/2011/02/religio-musulmana-les-escoles-absent.html>

*Najat, millor que la religió la portis fora de l'escola, cap al carrer.
De portes cap endins, això és laic".*

Les ponents, doncs, varen èmfasi en el que podríem anomenar racisme o islamofòbia "institucional", aquelles discriminacions que pateixen per part de l'administració pública. Pel que fa a les persones immigrades, com és el cas de moltes dones musulmanes, les dificultats per obtenir i mantenir permisos de residència i de treball formen part, segons elles, d'aquest racisme institucional. Denuncien, com fa Najat Azzouzi que la societat i l'administració els exigeixen molt en termes d'"integració" però no els ho posen gens fàcil:

Volen que treballi l'home i la dona, però no ajudeu. Volem que s'integrin, i que la gent comenci a despertar-se, a sortir, les que no saben l'idioma que vagin a rebre classes de castellà o de català, però realment on estem fallant? Esteu donant les sortides a aquestes dones perquè ho facin?

Najat Azzouzi va qüestionar també l'ús que es fa del terme multiculturalitat. És un terme que s'adequa a la realitat diversa de la nostra societat? Es pregunta. Certament, afirma Azzouzi que no és així. De fet, el multiculturalisme s'utilitza en gran mesura per orientar i subjugar a una visió eurocèntrica a les minories religioses que habiten, sobretot, en països occidentals. Més aviat es tracta d'un maquillatge per fer agradable a la vista dels europeus una realitat que abans que culturalment diversa, és un aparador de les minories culturals. L'hegemonia eurocentrada condiona la quotidianitat, sobretot, de moltes dones musulmanes que sobretot, són menyspreades quan sol·liciten els drets que els hi pertocuen. O en l'ús del vel islàmic, es poden observar les actituds paternalistes, també de les dones europees.

Com hem pogut constatar en un treball previ (López Bargados et al., 2016), algunes de les discriminacions més importants a les que s'enfronten les dones musulmanes al nostre país tenen que veure amb l'ús del hijab. Moltes dones musulmanes que vesteixen amb hijab narren una quotidianitat farcida de mirades despectives, actituds de desconfiança i discriminacions de diversa en diversos àmbits com la feina que no constitueix cap novetat en el context europeu (Vegeu, per exemple: Chouder, Latrèche, & Tevanina, 2008). Així, Najat Azzouzi va explicar:

A Europa, la majoria de dones, totes, portem el mocador perquè volem. I a vegades la cara que posa la gent quan em veu amb el mocador, és: "Hola, ¿en qué te puedo ayudar?". Com de digues-me el que necessites i marxa. I quan veuen que parlo en català, la cosa ja canvia. I llavors jo penso en les nostres mares, que no tenen aquesta possibilitat d'aprendre un idioma, o les nostres àvies, que estan arribant ara a veure els nens, que malament s'ho han de passar. I mira que ho passo malament jo, que ja fa 25 anys que estic aquí, i que em considero més d'aquí que d'allà, i encara així sembla ser que llibertat d'expressió no en tenim cap.

En l'àmbit laboral, Hajar Menssouri va exposar en seu exemple, explicant com ella mateixa, tot i el seu currículum acadèmic, la condició de musulmana l'ha obligat a decidir diverses vegades entre seguir treballant o treure's el vel. Segons Menssouri no es tracta de casos aïllats sinó d'un problema estructural que es reforça quan la educació en la diversitat és nul·la.

Hajar Menssouri reivindica que les dones musulmanes han de sortir dels seus espais de confort i començar a participar d'espais polítics que siguin crítics amb aquest tipus de violències. Només d'aquesta manera pot desbordar-se un sistema d'opressió racista i masclista.

La lluita contra els prejudicis i estereotips sobre les dones musulmanes

Xantal Genovart va iniciar el seminari amb una afirmació contundent: el mite d'Adam i Eva, on la dona es representada com el pes de la història, res té a veure amb la percepció que s'ha tingut de la dona al món musulmà. Per contra, l'únic imaginari de "la dona musulmana" a ulls d'occident és el d'una dona sotmesa al règim de les tasques reproductives; en segon lloc, musulmana i per tant, poc compatible amb els valors europeus; i en tercer lloc, immigrant, o sigui, una persona racialitzada i inferioritzada. Genovart explica la seva experiència personal de conversió a l'islam, en què partint dels seus propis prejudicis sobre la qüestió va anar descobrint una forma d'entendre les dones des de l'islam molt allunyada de la imatge que en tenia:

Tot això és quelcom que quan et trobes amb l'islam com a manera de viure, com a dona dius: A veure, quin és el paper que pot tenir la dona dins la societat musulmana? I comences a veure coses com per exemple que el llenguatge a l'Alcorà és un llenguatge no sexista, que es dirigeix en els textos sagrats als creients i les creients, als que fan dejuni, als que donen almoïna, i comences a veure un llenguatge no sexista que deixa ben clar el paper de la dona en la societat i també les seves responsabilitats. També et trobes –jo que vinc d'una societat judeocristiana-, que s'explica que Eva havia fet que Adam pequés. És un pes que hem portat totes les dones d'origen judeocristià a les nostres espatlles, i això per exemple en l'Alcorà no existeix. En els textos sagrats queda clar que la responsabilitat és compartida, en el mateix nivell. Són coses que semblen molt llunyanes, però que han fet que el paper de la dona hagi estat un o un altre. En el segle passat aquí es debatia sobre si la dona tenia ànima o no en tenia. A l'islam, en tota la història, això no existeix. Mai hi ha hagut aquest dubte. Això també són prejudicis que hauríem d'apartar. Quines lliçons les dones occidentals podem donar a les dones musulmanes quan tenen una història molt més igualitària que la nostra? Amb segles d'avantatge.

Xantal Genovart considera que des d'un coneixement més a fons dels textos islàmics, es poden apreciar lluites en favor dels drets de les dones. Això, al cap i a la fi, diu és el que defineix el feminisme:

Però què vol dir [feminisme]? Dones que senten que pel fet de ser dones, com a grup, estan en una situació de desigualtat. Ho parlen i fan conjuntament una estratègia per defensar-se i lluitar-hi. Si ho pensem, podem remetre'ns a grups de dones que es van unir en l'època del califat quan el califa va decidir que la dona pot demanar el dot que vulgui per casar-se. Llavors, hi

havia un moment de crisi i aquest califa va dir: doncs restringim aquesta dot, per facilitar que els homes es puguin casar i perquè les dones no puguin demanar tant. Va fer aquesta llei, i al mig de la mesquita va venir una dona i va dir: "Vinc en representació de totes les dones, i dic que ningú pot limitar alguna cosa que tenim a l'Alcorà". I el califa va dir: "La dona té raó, ens hem equivocat". I va derogar aquesta llei. Doncs això són històries que podem prendre com a exemple del moviment de lluita de les dones. En l'època de Mahoma, dones i homes van votar per decidir el califa, el que dirigeix. Podeu veure quina història tan diferent, i quina imatge tenim de la dona musulmana i el seu paper en la societat islàmica. Crec que per aquí, pel coneixement i pel reconeixement d'una societat tan igualitària fa 1439 anys, potser comencem a parlar-nos una mica més des de tu a tu, sense aquest prejudici i aquest sentiment on la dona musulmana ha de justificar sempre la seva posició, el seu paper i la seva dignitat.

4. Dones que afronten la islamofòbia i els masclismes com a feministes musulmanes

Com s'ha dit, el "feminisme islàmic" (Ali, 2012, p. 31) reivindica la espiritualitat musulmana com la font de la seva defensa de la igualtat entre homes i dones. El seu principal argument es basa en que els textos sagrats com l'Alcorà i els *ahadits* afirmen el principi d'igualtat entre tots els éssers humans però que són les interpretacions d'aquests texts (*fiqh*) fetes sota un context patriarcal que han dut a pràctiques que subverteixen aquesta igualtat en el món islàmic (Ahmed, 1992). L'hermenèutica feminista proposa, doncs, una reinterpretació d'aquests textos.

El projecte va voler convidar a tres pensadores a debatre sobre aquestes qüestions en una doble sessió. L'abril de 2018 varen tenir lloc dos seminaris, un va celebrar-se al Centre de Cultura Contemporània de Barcelona (CCCB) i l'altre al Centre Cívic Frederica Montseny de Manlleu. Hi varen participar, en primer lloc, Naima El Akil Belhaj Touzani, llicenciada en dret, màster en dret públic i periodista, i va ser presentadora de Cordoba TV. Akil, a més, és membre fundadora de la Asociación Chicas Musulmanas de España. En segon lloc, la pensadora musulmana decolonial i activista hispano-siriana Sirin Adlbi Sibai. Adlbi és politòloga i doctora en Estudis Internacionals. És autora del llibre "La cárcel del feminismo. Hacia un pensamiento islámico decolonial" (Adlbi Sibai, 2016) i una de les veus més autoritzades per parlar sobre feminisme islàmic. Finalment, Yaratullah Munturiol, islamòloga, membre del consell assessor per la diversitat cultural del govern de la Generalitat de Catalunya i autora de diversos llibres com ara 'Términos clave del islam', 'Islam y derechos humanos' i 'Dones a l'islam: autodeterminació'.

Com s'entenen la islamofòbia i el patriarcat des del pensament decolonial?

Sirin Adlbi va iniciar la seva amb una pregunta llençada sobre el públic assistent: què és realment la islamofòbia i el patriarcat? Ja als anys seixanta del segle XX, explica, diversos pensadors com Frantz Fanon, entre molts altres, varen plantejar qüestions sobre què era i que havia implicat el colonialisme. Aquests foren els responsables de què comencés a germinar la llavor del que durant la dècada dels noranta es va anomenar com el "gir decolonial". Un gir relacionat amb la necessitat d'un canvi de rumb per part del pensament i la filosofia occidentals posant en dubte la seva hegemonia en les grans jerarquies de poder capitalistes, blanques i sexistes.

Com explica la mateixa autora al blog del projecte, aquest fou protagonitzat per diversos pensadors ubicats als Estats Units, el Carib i Llatinoamèrica. El concepte de "gir decolonial" ve a superar les teoritzacions dels estudis culturals i postcolonials, i també la pugna que hi ha entre aquests i l'economia política. La noció del gir està relacionada amb la noció que existeix de gir en la filosofia hegemònica. Com el gir copernicà. El gir decolonial qüestiona el fet que tota la filosofia i el pensament occidental no representen el pensament universal sinó que aquest pensament i filosofia parteixen d'una cultura localitzada i d'una experiència històrica, política localitzada.

Des de la mirada occidental, es a dir, oposant la civilització moderna amb les poblacions de "salvatges" o indígenes sorgeix la pregunta matriu de la colonialitat: aquestes poblacions, són compatibles amb la modernitat? Amb el desenvolupament? Amb la democràcia? La història, destaca l'activista, ens ha demostrat que la resposta implica la problematització d'aquestes

poblacions negres, llatines o musulmanes. Però en un context on les potències colonials perden a moltes de les seves colònies, perquè es comença a parlar de “colonialitat”?

La noció de colonialitat i no de colonialisme es fa servir per dos raons principals. En primer lloc per atreure l'atenció sobre les continuïtats històriques entre els temps colonials i els mals anomenats temps –post-colonials-. I en segon lloc, per assenyalar que les relacions colonials de poder no es limiten només al domini econòmic, polític, jurídic i administratiu dels centres sobre les perifèries, sinó que posseeixen també una dimensió epistèmica, es a dir, cultural. En aquest sentit, s'afirma que el colonialisme i la fase que el prossegueix de la colonialitat fonamenten el que avui coneixem com la modernitat. I si la modernitat va problematitzar determinades poblacions, el gir decolonial proposa problematitzar la modernitat que s'entén com indissoluble de la colonialitat. Així, afirma Sirin Adlbi:

La colonialidad es la otra cara oculta de la modernidad.

La modernitat, com a sistema de poder i producció de coneixement a nivell global desgrana els seus tentacles en base a un –sistema món- configurat a través d'un model econòmic capitalista, patriarcal i racista. Allò que Ramon Grosfoguel anomena sistema món modern colonial capitalista patriarcal, occidentalocèntric, cristianocèntric, blanc, militar, etc. (Castro-Gómez & Grosfoguel, 2007). Sirin Adlbi prefereix parlar d'“imperi de l'anul·lació dels altres”. Amb això, Sirin Adlbi, es refereix a:

El sistema global internacional que va a instituir e institucionalizar la sustracción y transferencia sistemática de bienes culturales, espirituales, humanos, materiales, estéticos, etc. de dos terceras partes de la humanidad hacia una minoritaria tercera parte de la humanidad para su provecho y para su beneficio y que van a estar enredados complejamente entorno al sistema de sexo y género, al sistema capitalista global y a la idea de raza. Y esto va a generar toda una serie de jerarquías a nivel internacional: jerarquías económicas, jerarquías de sexo y género, jerarquías económicas, jerarquías epistemológicas, etc.

Este imperio de la anulación de los otros nos va a imponer de una manera muy violenta un espacio muy maleable, muy modificable, amplio, en el que apenas nos podemos dar cuenta de que estamos todos y toda la realidad secuestrada. Es importante visibilizar los diferentes ejes donde se articula todo lo que hay dentro de esta civilización o este sistema mundo. Estamos secuestrados porque este espacio nos va a imponer unas maneras limitadas de imaginar, de pensar, de hablar, de ser y de estar en el mundo. El objetivo principal de esta cárcel es el de producir un solo sujeto con posibilidad de ser y de estar en el mundo, que va a ser el del hombre blanco cristianocéntrico, occidentalocéntrico, militar, sexista, patriarcal, capitalista.

La majoria dels anàlisis del sistema món s'enfoquen sobretot en com la divisió internacional del treball i les lluites militars geopolítiques son constitutives de processos d'acumulació capitalista a escala mundial. Però, com diu l'autora, també implica un discurs simbòlic que divideix en poblacions blanques i no blanques, per tant, ens trobem davant d'una geocultura que també

sosté aquesta acumulació. La decolonialitat en ajuda a entendre els mecanismes de producció del poder que possibiliten diferents formes de producció de subjectes subalterns. En aquest sentit, podem entendre els vincles entre la colonització i l'holocaust jueu o el que avui en dia és "l'holocaust siri". Podem entendre, com va posar de relleu Edward Said, les connexions entre l'anitsemisme i la islamofòbia, i entre les diferents formes d'islamofòbia que es donen en diferents nivells i llocs del món.

És a partir d'aquestes apreciacions que, tal i com diu Sirin Adlbi, la islamofòbia es correspon a un més dels molts dispositius del poder colonial. Des de la mirada crítica decolonial, la islamofòbia representa un fenomen en constant evolució que la modernitat s'ha ocupat de redefinir a través d'actuacions i polítiques securitaristes o simplificants com a subdesenvolupats tot el que rodeja a l'Islam. I ha estat l'eurocentrisme i la seva producció de coneixement sobre el món musulmà que també ha col·laborat en la definició de quin paper ocupen o haurien d'ocupar-hi les dones. També des d'un feminisme majoritàriament blanc s'ha ideat l'imaginari que envolta al feminisme islàmic.

Sirin Adlbi explica com després de la Segona Guerra Mundial, els vells discursos colonials seran substituïts pel discurs del desenvolupament, com molt bé explica Arturo Escobar a "La invención del tercer mundo" (Escobar, 2007). Dos mil milions de persones, de cop i volta, esdevenen "éssers subdesenvolupats". Es tracta de nous llenguatges que tanmateix reproduïxen les mateixes jerarquies colonials i racials. Als anys 70 sorgiran els discursos del que primer s'anomenarà "dones i desenvolupament" i més tard "gènere i desenvolupament" que produiran la imatge del que Chandra Mohanti anomena "l'altra" per antonomàsia, la dona subdesenvolupada caracteritzada com a pobra, analfabeta, reprimida i eternament tancada en aquesta imatge reduint la enorme complexitat de tot el que s'engloba en aquesta idea de tercer món. Aquests discursos (juntament amb l'orientalisme, la contraposició entre religió i secularisme, tradició i modernitat, etc. i sobretot amb el discurs de la lluita contra l'amenaça del terrorisme alimentaran la islamofòbia. Aquesta islamofòbia té un caràcter triplement lligat al gènere. No només perquè com assenyala Jasmine Zine (Zine, 2006) afecta més a les dones. Adlbi es proposa anar més enllà quan afirma que no es pot parlar d'islamofòbia sense parlar de patriarcat i sense parlar de gènere:

No existe la islamofòbia sin genero al igual que no existe patriarado sin islamofobia.

Quan Sirin Adlbi es refereix a que la islamofòbia es vincula triplement al gènere es refereix a com l'imperi d'anul·lació dels altres produeix l'objecte colonial "dona musulmana amb hijab" que és l'altra per antonomàsia dins les altres per antonomàsia que són les "dones del tercer món" i que vindria a reduir i caricaturitzar les realitats de milions de persones musulmanes al món. S'entén com una dona analfabeta, ignorant, sexualment reprimida, retrògrada, etc. Aquesta imatge invisibilitza les agendes geopolítiques, geoestratègiques i geoeconòmiques de les potències colonials que aniran a envair diversos països musulmans per "salvar" aquestes dones musulmanes (Abu-Lughod, 2002). Aquesta imatge invisibilitza la responsabilitat d'aquestes potències colonials en la repressió de les dones a diversos països musulmans en què el colonialisme va reforçar estructures patriarcalis ancestrals. Finalment, ens torna la imatge oposada d'una dona occidental alliberada quan es contraposa a la "dona musulmana amb hijab" donant a entendre que ja no queda res per fer a occident en termes d'igualtat de gènere.

Aquesta comprensió de la islamofòbia, diu Adlbi, li fa qüestionar-se molt críticament tots els discursos sobre feminisme i islam. Explica com molts discursos aparentment contra-hegemònics poden caure en el que Judit Butler anomena la “paradoxa de la subjectivació”. Alhora que estan lluitant contra el poder, aquests discursos estan articulats per aquest mateix poder contra el que volen lluitar. I si bé això no anul·la la possibilitat de resistència, re-inserta aquests discursos contra-hegemònics com a discursos re-articuladors del poder. Cal ser molt conscients d'això per poder generar noves lluites que puguin trencar aquesta presó epistemològica-existencial, espacial-temporal i estètica.

Tasques pendents per la convivència i el reconeixement del feminisme islàmic

Yaratullah Monturiol va iniciar la seva intervenció parlant de la seva conversió a l'islam:

Fa 33 anys que vaig abraçar l'islam, l'any 1985. Des de llavors, no he deixat d'estudiar, d'aprendre sobre l'islam, l'Alcorà... Tot el que he pogut. A més d'endinsar-me en la mística islàmica, que és el que em nodreix, he tingut un compromís intens en la nostra societat, en el món en què vivíem. Ja fa set anys, des del 2011, que sóc membre del consell assessor per la diversitat religiosa de la Generalitat de Catalunya.

Després d'aquests anys l'autora destaca com la diversitat segueix veient-se com quelcom negatiu, cosa que perjudica tota la societat perquè la convivència és inevitable. Yaratullah, destaca que per comprendre la problemàtica de la islamofòbia o el feminisme islàmic, en primer lloc s'ha d'explicar el que és l'Islam però per altra banda, explicar el que no és l'islam. Una de les dificultats que s'observen, però, a l'hora d'explicar l'islam és la mateixa heterogèinitat de les persones musulmanes. Malgrat que les pràctiques són similars, les interpretacions religioses són molt diverses:

Les mateixes persones musulmanes no ens posem d'acord ni en el missatge ni el que significa. Ens posem d'acord en una cosa molt bonica que és una pràctica, un camí que ens aporta uns efectes beneficiosos. I les pràctiques són molt senzilles i més o menys tots les complim igual. Ara, quan li preguntes a la gent per què fa això, cadascú té les seves teories, i altres no són capaços ni de posar-ho dret ni d'explicar-ho. No tenen paraules. I tampoc potser no calen les paraules per una pràctica, però com que la gent no entén què passa amb l'islam ni què passa amb els musulmans, tot és molt confús.

Monutriol creu que ens trobem en una conjuntura en què explicar l'islam és necessari. Per poder fer-ho creu que cal apostar també per trobar espais de diàleg intra-islàmic:

No tothom està per la feina, però ens convé posar-nos d'acord en uns mínims de respecte, de tolerància... Entre nosaltres, també. Llavors l'autocrítica va bé per millorar les coses, amb aquesta finalitat, sense voler-nos traumatitzar o frustrar més. Però sense por; això també és molt important. Encara que

pensem que tenim un 90% de coses en comú amb l'altra persona, o sigui un 10%. Ens hem d'obrir i, amb respecte, poder parlar les diferències. Hem de fer l'esforç de ser una mica exigents en aquest diàleg.

Per altra banda, Monturiol lamenta el clima de suspicàcies constants en què viuen les persones musulmanes són prejutjades ja no només pel que fan sinó pel que se sospita que poden fer, el treball és difícil tant al carrer com dins del nivell polític i institucional que hauria de garantir la convivència.

La següent qüestió que va plantejar al públic assistent es referia als canvis, lluites i activismes que sobretot des de la dècada dels noranta, van començar a fer créixer el feminisme islàmic. Segons la islamòloga, el feminisme islàmic ha estat dels moviments més importants del segle XXI. Malgrat tot, en un to crític també reconeix que aquest feminisme acostuma a ser classista. És a dir, es tracta d'un seguit de reivindicacions que la classe treballadora no assimila tant ràpidament. En aquesta línia, moltes dones se senten poc atretes per la lluita feminista al món islàmic. Un dels altres motius que expliquen aquest fet és la dependència cap als feminismes europeus, es a dir, la no ruptura amb el que finalment representa una mirada orientalista.

Des del feminisme "blanc" sempre s'havia treballat sobre un imaginari que dibuixava a les dones musulmanes com eternes menors d'edat. Ha estat, en gran mesura, un laïcisme mal entès per part de les feministes europees el que ha provocat la ruptura i a la vegada el reforçament d'una lluita feminista amb matriu islàmica.

Per altra banda, també crítica que massa sovint, es dona veu als que anomena "savis de l'islam", un factor que malauradament elititza el coneixement sobre l'islam i també el paper que hi tenen les dones. Les mesquites, per exemple, reconeix que ja no representen un espai amb igualtat d'oportunitats alhora de formar-se política i religiosament.

Per concloure la seva intervenció, Yaratullah explica que un dels reptes més importants del feminisme islàmic és el de recuperar l'autodeterminació de les dones musulmanes per tal de que actuïn segons la seva pròpia consciència, criteri i ètica.

El dret a ser diferents dins la igualtat

Naima Akil va obrir la seva intervenció amb unes dades objectives i contundents. Al món hi ha més de 1.800 milions de musulmans, de totes les ètnies, cultures, nacionalitats i continents. A Espanya el nombre de musulmans s'acosta als dos milions, dels quals el 41% són de nacionalitat espanyola. A Catalunya, a dia d'avui, hi ha 500.000 persones musulmanes. Tot i aquesta xifra però, encara hi ha un gruix molt important de la societat catalana que es mira a la comunitat musulmana amb reticències i amb una visió estereotipada i simplista.

Una de les causes d'aquests recels que Akil destaca és que del 80% de les notícies que es publiquen en els mitjans de comunicació occidentals, Europa i EUA, sobre l'islam i els musulmans són negatives. Si limitéssim la nostra visió de tot el musulmà al que els mitjans ens transmeten, diu, semblaria que vivim en un món en què 1.800 milions de persones són terroristes, discriminen les dones, són delinqüents, volen acabar amb el món. I ja que des de fa anys, dècades, segles, s'educa els pobles, a la societat, perquè no pensin, perquè no critiquin, perquè no qüestionin, per a gran part de la societat, del món, la veritat absoluta és el que arriba a les

seves pantalles, i per a molts "ho han dit a la tele" és suficient argument. El món occidental, que marca les línies de discussió i el que apareix o no apareix en les agendes mediàtiques, porta anys dient que l'islam és un perill, que els musulmans són un perill, que són el "altre", que no hi caben en el "nosaltres", que si volem que la nostra societat segueixi pel camí del progrés, "la modernitat", el desenvolupament, una de dues o els tirem del nostre món o fem que s'assimilin a nosaltres, que renunciïn a la seva perquè és inferior, és "el mal". Aquest discurs segons Akil:

Ha calado tanto en la sociedad que todos los musulmanes somos sospechosos, a todos se nos exige que nos justifiquemos, que demostremos que no somos terroristas, machistas, y un largo etcétera.

Segons ella, les reticències i prejudicis acostumen a recaure sobre les dones musulmanes moltes més vegades que sobre els homes de la comunitat. En aquest sentit, Akil va valorar molt positivament que en aquest seminari fossin tres dones musulmanes les qui exposaven un debat que massa sovint, acostuma a estar gestionat per –l'expertisme– dels homes. Es parla molt de "la dona musulmana" sense comptar amb elles. Afirmar que com a dona formada, lliure, que es reconeix com a feminista massa sovint encara ha de donar explicacions sobre el perquè de la seva fe musulmana com si fos incompatible.

Des del feminisme, reben sovint comentaris benintencionats però estrets de mires que els diuen coses com "amb tot el que hem lluitat per la minifaldilla i ara veniu vosaltres i us tapeu el cap". Hi ha una visió molt monolítica sobre qui pot parlar de certs temes o generar nous coneixements. Aquest és el primer obstacle amb que es troben les feministes musulmanes, que no se les escolta d'igual a igual. Conviure en diversitat no vol dir que tots pensem el mateix al que ens porta la globalització. Es podria afirmar que la modernitat ha relegat a un segon pla la importància de la lluita per preservar o defensar les cultures que occident s'ha encarregat de colonitzar o domesticar.

Sense deixar de banda el que anomena "aparells colonials" ens parla de la importància que adopta la institucionalització del racisme. Un racisme que també genera islamofòbia i que s'auto-protegeix a través de la llei d'estrangeria. És d'aquesta manera com, de forma errònia, la islamofòbia s'acostuma a combatre a través d'un augment del control securitari tot i que, expressa amb veu baixa, se'n parla com un treball de prevenció.

Si existeixen factors que generen processos de radicalització, el que passa a Espanya i Europa, és que s'acaben convertint en factors que independentment de la resta d'actors socials, assenyalen a la comunitat musulmana com l'objectiu a tractar o "integrar". El mateix debat sobre l'ús del vel en espais públics per exemple, Akil afirma que està condicionat per un paternalisme occidental que masses vegades parla d'un "masclisme musulmà" sense tenir en compte el masclisme que hi ha a les societats occidentals.

Com totes les injustícies, assenyalava Akil, la islamofòbia s'acarnissa especialment amb les dones. Les dones musulmanes, amb o sense hijab, tot i que en major mesura les primeres causa de la seva major visibilitat, s'han convertit en el "objecte" del qual occident s'ha declarat el salvador. Parlem d'objecte perquè el món que vol salvar és una imatge estereotipada de "la dona musulmana" a la que s'ha privat d'individualitat i de la capacitat de raonar, de decidir per si mateixa, triar què és el que l'allibera i què és el que l'oprimeix. Les dones musulmanes són permanentment tractades com a menors d'edat. A això cal sumar que dins dels anomenats països musulmans, aquells estats en què la majoria de la població es declara com musulmana, i

que majoritàriament estan governats per dictadures que a dia d'avui segueixen al servei dels beneficis de la "metròpoli" occidental, també s'ha silenciada, i a les dones, també s'ha donat el poder als denominats "experts" per dir-nos a les dones com hem de viure i pensar.

D'altra banda, les dones musulmanes també s'han convertit en el principal objectiu dels atacs islamòfobs, als països de minoria musulmana, per la seva major visibilitat, quan porten hijab, o simplement pel fet que els delictes d'odi sempre es cometent contra qui es considera més feble. A Espanya, segons les dades de l'Informe de la Plataforma Ciutadana contra la Islamofòbia 2017, el 21% dels atacs islamòfobs es van produir contra dones, el 4% contra nens i el 8% contra homes.

Els atacs islamòfobs, en general, i contra les dones en particular, tenen manifestacions molt variades, des dels insults o atacs violents fins a la privació de l'exercici de drets fonamentals. Atacs i violacions de drets que es troben emparats per la més absoluta impunitat i permissivitat, el que està permès dir als musulmans o d'ells, el que es pot fer als musulmans, és impensable en el cas d'altres col·lectius.

A dia d'avui gran part de la societat busca justificar atacs clarament islamòfobs. Justificacions que van des de la seva empara en la llibertat d'expressió, al dret de l'empresari de decidir sobre el seu negoci, fins l'argument que "si volen viure aquí, que respectin les nostres costums". Justificacions als insults que desprendre tant odi que poden fer que dones, joves, nens, tinguin por de sortir al carrer. Justificacions de negació del dret a la llibertat ideològica i de culte que poden privar o obstaculitzar el dret a l'educació de nenes, que estan començant a descobrir el món, o el de treballar de joves que s'han format creient que això els col·loca en una situació d'igualtat d'oportunitats. Justificacions del "ves-te'n al teu país" amb "on vagis, fes el que vegis", que estan deixant als límits identitari a generacions senceres.

La periodista va explicar també en primera persona el sentiment de ràbia i impotència que generen en les joves musulmanes, les promeses incomplertes de la "integració". De manera que a pesar d'haver nascut a Catalunya o Espanya, parlar la llengua, haver estudiat, etc. no gaudeixen de les mateixes oportunitats que altres persones i pateixen discriminacions per ser musulmanes com, per exemple, alhora de buscar feina amb hijab. Akil, explica que s'ha trobat sovint en que li responguin a una entrevista de feina:

Es que tu currículum es excepcional però ¿tu te plantearías quitarte esto [el hijab] para trabajar? Bueno, pues ya te llamaremos.

Per la societat s'ha arribat a la conclusió que el problema és l'islam i un islam percebut com extern a "nosaltres", que no ens pertany. El problema de la "radicalització", del fracàs escolar, etc. no son tractats com a problemes socials sinó que s'atribueix la seva causa a l'islam.

Naima Akil conclou que, tot i que el problema és molt greu, encara és possible buscar solucions:

Soluciones que deben partir del reconocimiento, la valoración y el respeto mutuo. Soluciones que se deben buscar en un escenario en el que todas las partes gocen de igualdad de condiciones. Soluciones que deben partir del reconocimiento de nuestra parte de responsabilidad en el problema, y de la disposición a poner nuestro granito de arena en la solución.

Tras la barbarie de la II Guerra Mundial, se llegó a la conclusión de que el germen del problema estaba en el desprecio del otro, en creerse superior por el lugar de nacimiento, la creencia o el color de la piel, y que la solución está en “el reconocimiento de la dignidad intrínseca y de los derechos iguales e inalienables de todos los miembros de la familia humana” (Declaración Universal de los Derechos Humanos 1948).

La historia de la humanidad nos ha demostrado ya muchas veces, y nos lo está volviendo a demostrar, que la injusticia, la opresión y el desprecio del otro puede tener resultados trágicos para nuestro mundo. Pero, a pesar de todo, aún hay esperanza y el punto de partida es volver a mirarnos, a tratarnos, como seres humanos, iguales en dignidad y derechos, y ver en el derecho a ser diferentes dentro de la igualdad nuestra riqueza más valiosa.

5. El paper de la islamofòbia en la legitimació dels conflictes internacionals: testimonis de Palestina

La islamofòbia no és només el producte de processos ideològics o discursius abstractes sinó que també està vinculada a accions socials concretes que es porten a terme perseguint certs interessos (vegeu: Massoumi, Mills, & Miller, 2017). La instrumentalització política de la islamofòbia serveix, entre altres propòsits, per a justificar diversos conflictes internacionals i, pel cas que ens ocupa, l'ocupació de Palestina.

Aquets tema va tractar-se en el primer dels seminaris celebrats en el marc del projecte. L'acte va tenir lloc el 6 de febrer de 2018 a la seu de Lafede, a Barcelona. Varen intervenir-hi Shaden M.F. Maraaba i Sanaa W.S. Abuassba, que varen presentar el projecte Family Defense Society. Les ponents varen reflexionar també com l'estat d'Israel usa arguments islamòfobs per tal de justificar l'ocupació palestina, especialment arguments lligats a la submissió de les dones.

La violència contra les dones a Palestina

Shaden M.F. Maraaba és directora general de Family Defense Society, una institució sense ànim de lucre creada el 1994 i situada a la ciutat de Nablus, a Palestina. L'eix principal de la seva tasca és protegir les dones i els infants del maltractament. Les seves activitats contra la violència familiar es basen en l'acollida, la protecció i l'oferiment d'un lloc segur. Proveeixen d'assessorament legal i acompanyament psicològic a les dones que s'hi adhereixen. Duen a terme també tallers i altres activitats centrades en la defensa dels drets de les dones, la cultura sexual i els drets dels infants. Family Defense Society, a més dona a dones que no són víctimes de violència masclista mitjançant projectes d'empoderament en oficis populars a Palestina (la major demanda és per oficis com fotografia, secretariat o perruqueria). Aquest és també un element cabdal del projecte. Pel que fa als infants, l'entitat es coordina amb la mateixa administració per gestionar la seva escolarització. Fins a la data, l'entitat havia atès unes 500 dones.

Una branca fonamental d'aquest projecte està vinculada amb la formació i el treball de conscienciació que duu a terme l'entitat. S'ha de destacar que la seva extensió es deu a la seva participació en xarxes nacionals i internacionals que aborden aquesta problemàtica. En aquest sentit, el treball de l'entitat defensa la premissa de que no hi ha empoderament econòmic sense empoderament social, per tant, el suport alhora d'ajudar i donar a conèixer els drets dels que disposen les dones es converteix en un punt important de la seva tasca de conscienciació.

La fundació Hèlia, una de les entitats promotores d'aquest projecte dona suport a Family Defense Society. Un projecte que ha rebut finançament de l'Ajuntament de Barcelona.

Les ponents expliquen com el seu viatge a Barcelona té per objectiu explicar la situació real que viuen les dones en les terres ocupades i contrastar l'opinió negativa dels mitjans. Creuen que la seva presència com a dones palestines casades i amb nens a Barcelona ja és un testimoni real sobre la realitat de la dona palestina que pot viatjar, participar i prendre decisions per ella sola. De fet, com explica Julia Fernández Molina en un informe publicat per Novact, les dones han

tingut un paper important com a defensores dels drets humans (Fernández Molina, 2018, pp. 25–38). Tot i així, Maraaba explica:

Però això no vol dir que totes visquem així, ni que totes tinguem aquesta oportunitat. Hi ha moltes dones reprimides i maltractades, però nosaltres que hem pogut superar el nostre objectiu és ajudar les altres a prendre el mateix camí.

Així, doncs, quina és la situació de la major part de les dones a Palestina? Quina diagnosi, en base a la problemàtica en la que treballen, fa l'entitat? Shaden M.F. Marabaa i Sanaa W.S. Abuassba expliquen com la càrrega de cures que suporten les dones dins la societat palestina és molt dura, a la qual cosa s'afegeix sovint un treball precari. Abdo explica com a causa de les altes taxes d'atur, les dones han hagut d'emprar molt diverses estratègies informals per subsistir (Abdo, 1999). Les ponents ens exposen conjunts de motius fonamentals d'aquesta situació.

Un conjunt de motius tenen a veure amb la discriminació política i social en vers les dones que existeix a Palestina i en molts països àrabs.¹⁹ Així, expliquen, moltes dones en situació precària ho estan arran d'un divorci. Així, Sanaa W.S. Abuassba es va mostrar en contra de les polítiques que emparades en l'islam, discriminen les dones:

Les lluites socials no són d'un dia: necessiten temps. A Europa hi ha hagut un procés llarg però s'ha aconseguit: ara l'Església no pinta res en els assumptes polítics. Abans l'Església tenia influència en tot. A Palestina volem que tothom sigui igual davant de la llei i davant les polítiques públiques. No volem l'islam polític: només drets civils.

Un segon conjunt de motius, però, estan vinculats directament al conflicte amb Israel i a l'ocupació de Palestina. Diversos estudis, corroboren la idea que les estructures patriarcal i la desigualtat de gènere varen créixer durant el conflicte i s'han consolidat sota l'Autoritat Nacional Palestina establerta el 1994 (Abdo, 1999; Amal, 2001). Així Shadeen M.F. Marabaa afirma:

A Palestina la dona està més reprimida per Israel que per la societat masclista.

Des de 1948 Israel ha establert un règim que pot qualificar-se d'apartheid²⁰ contra els palestins a través de l'ocupació de territori, el control polític i militar i l'opressió de la població. Actualment les autoritats israelianes segueixen aplicant una estratègia de dominació militar i opressió cometent greus violacions als drets humans i restringint severament les llibertats fonamentals de la població palestina (Fernández Molina, 2018, p. 6).²¹

¹⁹ L'Autoritat Nacional Palestina va signar el 2009 la Convenció per a l'eliminació de totes les formes de discriminació contra les dones (CEDAW). Tot i així, segueixen vigents al país moltes lleis discriminatòries. Vegeu: (Richter-Devroe, 2011)

²⁰ United Nations ESCWA (2017): Israeli practices towards the Palestinian people and the question of apartheid. Palestine and the Israeli occupation, Issue No. 1. [en línia] Disponible a: <http://www.auphr.org/docs/Israeli-Practices-towards-the-Palestinian-People-and-the-Question-of-Apartheid.pdf>

²¹ Vegeu: Amnesty International (8 de junio de 2017): Ocupación israelí: 50 años de opresión a Palestina. Disponible a: <https://www.amnesty.org/es/latest/news/2017/06/israels-occupation-50-years-ofpalestinian-oppression/>

Degut al conflicte amb Israel, explica la ponent, hi ha 15.000 dones empresonades i un nombre molt important de vídues com a conseqüència de la guerra. Explica Shadeen M.F. Marabaa:

La violència familiar a Palestina és un cercle complet: el marit és objecte de la repressió per l'ocupació palestina, ell descàrrega aquesta repressió en la dona i el mateix fa la dona amb els nens. La violència comença amb Israel i acaba a la família. La violència contra les dones ha a tot el món; a Europa també, però a Palestina afegim la violència sistemàtica de l'estat d'ocupació i això dificulta més la lluita de la dona. Milers de dones en les terres ocupades porten soles l'educació dels seus nens i prenen les decisions més decisives en aquest sentit pel fet que els seus marits estan morts, empresonats o exiliats. Així, la violència de l'Estat Israelità té molts més efectes que la familiar.

L'ocupació i el règim d'excepció que dura des de 1967 ha estat negativa per les dones en molts altres aspectes. En primer lloc, perquè bloqueja el normal funcionament del país en termes econòmics. També obstrueix el desenvolupament de l'educació ja que les incursions i tocs de queda causen moltes pèrdues de dies d'escola. A més, entre 2003 i 2005, el 28% dels/les estudiants de Palestina van ser morts, ferits o arrestats. Els obstacles, les restriccions imposades i la violència exercida contra activistes i actors de la societat civil palestina en el marc de la resistència no violenta contra l'ocupació tenen un impacte diferencial en les dones que requereix ser analitzat des d'una perspectiva de gènere (Fernández Molina, 2018, p. 39). Les estudiants pateixen intimidacions i humiliacions específiques, com ara ser forçades a treure-se'l hijab, per part dels soldats als punts de control de camí als centres educatius o universitats (Richter-Devroe, 2011, p. 9). Segons afirma Julia Fernández Molina, en un informe publicat per l'entitat Novact, les restriccions i la violència imposades per l'ocupació reforcen també les estructures patriarcal i la violència de gènere en el si de la societat palestina, produint-se un fenomen de retro-alimentació. La segregació territorial i l'existència d'infraestructures de seguretat reforça actituds proteccionistes i paternalistes en vers les dones, restringint encara més la seva llibertat de moviment i l'accés a serveis i recursos. Aquests obstacles al moviment també tenen importants efectes sobre la salut de les dones ja que sovint impedeixen que puguin arribar a temps a hospitals i centres de salut. Fins i tot s'han donat casos de dones que han donat a llum a punts de control (Richter-Devroe, 2011, p. 10).

L'ús de la islamofòbia en el conflicte entre Israel i Palestina

L'ús de la islamofòbia en la legitimació de conflictes internacionals ve de lluny. Sense remuntar-nos a les creuades o als enfrontaments amb l'imperi Otomà a l'època moderna, podem situar l'inici de la construcció del món islàmic com a enemic global en l'afer Salman Rushdie.²² Més endavant, el context de la primera Guerra del Golf el 1991, serà també un moment en la

²² El seu llibre *Els versos satànics* va ser publicat el 1988 i va ser considerat blasfem per molts musulmans entenent que denigrava la figura del profeta i les seves esposes. L'any següent, l'aiatol·là Ruhol·lah Khomeini, el líder religiós de l'Iran va llegir públicament a Radio Teheran una fàtua, instant a l'execució de l'escriptor pels delictes de "blasfèmia contra l'islam" i "aposatasia".

promoció de la imatge de què es tractava d'un conflicte cultural i religiós en lloc de polític. La teoria del xoc de civilitzacions de Samuel P. Huntington²³ va constituir la base ideològica sobre la que es va sustentar l'estigmatització cultural de tots aquells que es resistissin a acceptar l'hegemonia política, econòmica i militar d'Occident en aquelles zones on s'hi tenien interessos importants. Així, es reforçarà una visió essencialista de la cultura islàmica que predisposa l'opinió pública a pensar que tot el que passa al món musulmà es deu a la seva religió sovint presentada com fanàtica i retrògrada. (Grosfoguel & Muñoz, 2012, pp. 40–41)

Sens dubte, però, el canvi més important es produeix després dels atemptats de l'onze de setembre de 2001 a Nova York i la posada en marxa de l'anomenada "Guerra Global contra el Terror" i les seves conseqüències a Europa (11M, 7J, París 1, París 2, etc.), que han modificat els marcs de referència hegemònics a Europa sobre l'islam en general i sobre les comunitats musulmanes que hi viuen en particular. Els musulmans són percebuts a Europa i als Estats Units com permanentment "altres". A més, es difon la retòrica que l'islam és intrínsecament violent i els musulmans potencials terroristes. Així, augmenten les polítiques de seguretat a Europa centrades en el control de la població musulmana (Allen, 2010, pp. 111–116).

Alhora, la despolitització dels conflictes que afecten a població musulmana, naturalitza el conflicte i legitima la violència contra aquesta població ja sigui a l'Iran, a Afganistan o a Palestina. Un dels eixos explicatius de l'ocupació sionista és la generalització que acusa als palestins de terroristes o afins al terrorisme com a estratègia de guerra. En tot cas, les ponents afirmen que la ocupació sionista no distingeix entre musulmans i no musulmans. Molts dels presoners de l'estat d'Israel són cristians, per exemple i qualsevol que s'hi oposi pot ser titllat de terrorista, afirma Sanaa W.S. Abuassba.

Entre aquells que donen suport a l'ocupació de Palestina i a les polítiques expansionistes de l'actual estat d'Israel pels territoris ocupats s'hi troben partits i entitats que difonen discursos islamofòbs. Diversos autors com Sarah Marusek han investigat aquests lligams (Marusek, 2017). Marusek mostra com algunes entitats ultra-conservadores als Estats Units donen suport econòmic als assentaments en territoris ocupats a Palestina, per exemple, la Adelson Family Foundation. A pesar de què la major part dels jueus estatunidencs voten al partit demòcrata, el Partit Republicà s'ha convertit en un dels majors suports del govern de Binyamin Netanyahu (Marusek, 2017).

Un altre factor que agreuja les tensions i la violència islamofòba és el discurs d'occident envers el conflicte. Discurs fonamentat, segons les ponents, en el paternalisme etnocentrista d'origen colonialista que forma part de l'engranatge capitalista. Un dels exemples que s'exposen és l'ús del hijab com a estratègia per sotmetre a les dones en lloc de plantejar-lo com un element identitari.

Com afirma Sanaa W.S. Abuassba:

Israel aprofita la islamofòbia per relacionar l'islam amb la resistència palestina, en un intent de mostrar-la com a moviment terrorista.

²³ Samuel P. Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New Haven: Yale University Press, 1995. [Edició en castellà: *El choque de civilizaciones y la reconfiguración del orden mundial*, Barcelona: Paidós, 1998.]

El paper de les dones a la resistència palestina

Sanaa W.S. Abuassba explica que les dones tenen un llarg historial de participació en la lluita contra l'ocupació Palestina.²⁴ Afirmar:

He participat en totes les activitats contra Israel, soc membre actiu de l'Organització per a l'Alliberament de Palestina (OAP) i estic representada en els partits polítics de Palestina.

A més, les dones palestines treballen en l'àmbit internacional per portar les reivindicacions a tots els nivells. Això és una cosa normal si sabem que la dona en les terres ocupades és a la presó, és torturada o el seu marit està empresonat o mort i ella ha de portar-ho tot endavant sola: cuidar els seus nens, lluitar pels drets de la dona i per la alliberament del seu país ... Així, la dona palestina té triple treball i una càrrega social més gran, i per això està en els moviments feministes, polítics i socials per millorar la seva situació social. A més, la població més vulnerable són la gent gran, dones i nens, discapacitats... En molts casos, la dona és la responsable de la família.

Segons Abuassba, Israel aprofita la islamofòbia com ho fa l'imperialisme o el capitalisme, relacionant l'islam amb la resistència palestina, en un intent de mostrar-la com a moviment terrorista. Per contra, segons ella cal parlar de "resistència armada" reconeguda pels acords de Ginebra. L'Estat d'Israel afirma, ha instrumentalitzat una islamofòbia que ja existia per equiparar resistència i terrorisme.

Una de les formes que pren aquest ús de la islamofòbia és basa en la imatge de les dones que porten el mocador islàmic, relacionant-lo amb la idea les dones com a submises i terroristes. El terme *purplewashing* (de l'anglès *purple*, morat, i *whitewash*, blanquejar o encobrir) ha fet fortuna per referir-se a la varietat d'estratègies polítiques (i de màrqueting) dirigides a la promoció d'institucions, polítiques, etc. apel·lant al seu compromís amb la igualtat de gènere. Així, sovint s'usa el feminisme i la suposada submissió de les dones en determinats col·lectius per justificar discursos o polítiques xenòfobes o islamòfobes.

Afirmar Abuassba:

L'ocupació diu que les dones palestines estan obligades a portar el vel, i són submises a la seva societat (...) Jo personalment no porto el vel, però per l'Estat israelià també soc terrorista perquè lluito contra l'ocupació. L'opinió pública a Occident veu la dona palestina com un subjecte oprimat pel seu marit, la seva família i la seva societat a causa de la societat masclista on viu. Per què no miren cap a l'Aràbia Saudita, on els governants són dèspotes coneguts per tot el món? En part sí, vivim en una societat

²⁴ Vegeu: Hasso, Frances (2006) *Resistance, Repression, and Gender Politics in Occupied Palestine and Jordan*, Syracuse, Syracuse University Press

masclista com a part de la societat àrab en la seva totalitat, i no només palestina. Però aquesta mateixa opinió tanca els seus ulls en els avenços que ha fet la dona palestina en la seva trajectòria per millorar la seva situació econòmica, política i social.

Abuassba, posa de relleu com els mitjans de comunicació occidentals sovint són còmplices d'aquesta estratègia:

Per això em sorprèn com els mitjans de comunicació de masses a Occident només parlen de la dona oprimida o la dona terrorista que porta el vel. El vel és una cultura més que una religió, i relacionar-lo amb el terrorisme és un error: les persones tenen tot el dret de vestir com vulguin. El discurs a Occident diu que les dones estan oprimides en el món musulmà, però s'obliden de la violència que s'aplica cada dia a Palestina. És veritat que hi ha masclisme a Palestina, però a poc a poc les dones van avançant i van sortint endavant. Occident demana que respectem com es vesteix la dona europea; també ha de respectar com es vesteix la dona palestina o àrab. Hi hauria d'haver acceptació: jo accepto si algú porta hijab; Occident també hauria de respectar la diferència.

A mode de conclusió, les ponents varen explicar que tot i que les dones continuen patint una forta violència masclista en tots els àmbits de la societat, la situació està canviant i cada vegada hi ha més empoderament i reivindicació per part del col·lectiu de dones. Tot i així, la lluita pels drets de les dones a Palestina no té sentit sense contemplar l'impacte que l'ocupació i el conflicte polític tenen en la situació de les dones a nivell legal, social, cultural, educacional, econòmic i polític. Això no vol dir que les estructures patriarcals i les lleis discriminatòries no siguin motiu de preocupació per les activistes palestines. Ben al contrari, posa de manifest que l'empoderament de les dones només pot dur-se a terme acabant amb l'ocupació israeliana.

6. Islamofòbia i mitjans de comunicació

Els mitjans de comunicació són sovint assenyalats com tenint un paper clau en la creació o, si més no, en la difusió de discursos islamòfobs.²⁵ El segon seminari realitzat en el marc del projecte va estar dedicat a enfocar i analitzar aquest rol dels mitjans, especialment els informatius (ja

²⁵ Diversos autors han estudiat els discursos mediàtics en les notícies sobre les persones àrabs i musulmanes. Laura Navarro (Navarro, 2014) destaca les obres de Saddek Rabah (1998), Vincent Geisser (2003) i Thomas Deltombe (2005) a França. A Espanya, s'han fet estudis pioners sobre aquesta qüestió com ara El Mundo Árabe y su Imagen en los Medios, i altres obres més recents d'Eloy Martín Corrales (2002), Laura Navarro (2007, 2008b) i Pablo López et al. (2010), els articles de Gema Martín Muñoz (1994, 2000) i Teun A. Dijk (2008) i tesis doctorals com la de Mohamed El Maataoui (2005). Tot i així, la major part d'estudis sobre aquesta qüestió s'han publicat en anglès. Exemples destacats encara per Navarro són els treballs d'Edward W. Said (1997), Mohammad A. Siddiqi (1997), Karim H. Karim (2000), Elisabeth Poole (2002) i John E. Richardson (2004). Pel cas espanyol podem citar: Piquer (2015) i Alcántara-Plá i Ruiz-Sánchez (2017).

siguin mitjans audiovisuals o premsa escrita) que, a diferència de la literatura o el cinema es presenten com objectius. Concretament, es posà èmfasi al paper i la posició eurocentrista que retrata amb prejudicis i estereotips a les persones musulmanes (en especial les dones) i en la forma com s'han presentat esdeveniments relacionats amb l'islam o el món àrab.

El seminari va tenir lloc el 5 de març de 2018 a l'Institut Europeu de la Mediterrània (IEMed) i va comptar amb diferents ponents experts en comunicació. En primer lloc, Corina Tulbure periodista *freelance*, instal·lada en Barcelona, amb experiència en la feina com a reportera a Europa de l'Est i Turquia. És reconeguda pel seu treball sobre immigració, refugiats i política romana. En segon lloc, Francisco Martin, sociòleg i professor en llenguatges comunicatius escrits i audiovisuals. Finalment, Cristina Mas periodista de l'àrea d'Internacional del diari ARA i especialista en el conflicte siríà.

La imatge de les persones musulmanes als mitjans

Tots tres ponents van estar d'acord en assenyalar l'estigmatització que predomina en la imatge que els mitjans de comunicació solen oferir de les persones musulmanes. De fet, un recent informe de l'Observatori de la Islamofòbia als Mitjans²⁶ (Rojo et al., 2018) conclou que el 60% dels articles sobre la comunitat i la religió musulmana publicats per sis mitjans de comunicació escrits espanyols té connotacions islamòfobes i que el terrorisme és el principal assumpte tractat en les notícies relacionades amb l'islam a la premsa espanyola (Rojo et al., 2018, p. 53)

Com afirma Laura Navarro (Navarro, 2014), també la majoria dels investigadors que han estudiat el discurs mediàtic hegemònic a Espanya pel que fa a les notícies referents a àrabs i musulmanes, coincideixen a assenyalar la alterització que produeix en marcar les oposicions del tipus ells i nosaltres, assignant-los elements negatius i positius respectivament, així com un tractament que, en lloc de facilitar un millor coneixement de l'altre, es reforcen els sentiments de rebuig i incomprensió.

En primer lloc, cal destacar com predominen les visions i presentacions culturalistes de les persones musulmanes i també de les dones. És a dir, quan apareix una persona musulmana se'n sol destacar la pertinença religiosa per sobre de qualsevol altra característica (Navarro, 2014, p. 99). Així, Corina Tulbure va iniciar la seva intervenció plantejant una qüestió:

Voy a empezar por una pregunta: yo vengo de un país de mayoría ortodoxa. Nadie me va a llamar o considerar ortodoxa, como mucho me van a definir a través de un pasaporte, que es el rumano. Sin embargo, a mis amigos que vienen de Marruecos o de Túnez, muchísimas veces es "el musulmán". Desde aquí, se da por supuesto que esta persona pertenece a la religión musulmana, o incluso se le identifica a través de la religión.

La imatge que predomina als mitjans Europeus de les persones musulmanes és clarament negativa. Segons les dades del projecte europeu *Countering Islamophobia through the*

²⁶ <http://www.observatorioislamofobia.org/>

Development of Best Practice in the use of Counter Narratives in EU Member States, es van identificar 10 discursos islamòfobs dominants i hegemònics a França, Alemanya, Bèlgica, República Txeca, Hongria, Portugal, Grècia i Regne Unit. Aquestes narratives descriuen als musulmans de forma col·lectiva com (en ordre descendent de freqüència): «una amenaça per a la seguretat», «no assimilables», «una amenaça demogràfica», «una amenaça d'islamització», «una amenaça per a la identitat local, nacional i europea »,« responsables de l'opressió de les dones »,« essencialment diferents i violents »,« ciutadans incomplets »,« una amenaça per a la majoria », i « essencialment homòfobs ». (Rojo et al., 2018, p. 13)

Francisco Martín, va posar sobre la taula el paper fonamental dels mitjans en la construcció de prejudicis que són ben presents a la població europea. Martín, va iniciar la seva intervenció amb dues dades: la percepció negativa a Itàlia sobre les comunitats musulmanes és del 60% mentre que a Espanya es situa sobre el 40%. Martín atribueix aquesta de simplificació de la complexa realitat del món àrab i l'islam i la reproducció de prejudicis a una manca de reflexió per part del periodisme. A partir d'aquí, es vinculen actituds, articles i titulars islamòfobs a la concepció de l'islam com un bloc monolític, una realitat diferent i inamovible, un ens inferior a occident, amb una matriu violenta, ideològicament perillós i com un enèmic natural. Tots aquests punts, afirma el sociòleg, en terra europea es manifesten en els estereotips visuals com per exemple, musulmans treballadors i pobres, musulmans terroristes o l'altre extrem, àrabs provinents d'Àràbia Saudita amb molt de capital econòmic.

En concret pel que fa a les dones musulmanes, la imatge predominat és presentar-les com a dones sotmeses i ignorants, víctimes de la seva cultura i una amenaça per a la nostra. Així, afirmava Corina Tulbure:

Se presenta a la mujer como madre, esposa o víctima, pero pocas veces como una figura muy activa, dentro de la familia y de la sociedad. O como agente político. Me refiero a las noticias que nos llegan aquí.

La gran diversitat social i cultural de les dones musulmanes que viuen a Catalunya o Espanya sol estar absent dels mitjans més importants. Aquestes no són únicament, encara que també, mestresses de casa, mares i musulmanes, com semblen simplificar els mitjans, sinó estudiants, investigadores, empresàries, treballadores del servei domèstic, artistes, polítiques, voluntàries, activistes, etc. Laura Navarro (Navarro, 2014) argumenta com existeix una altra estratègia que reforça encara més l'estereotip de les dones musulmanes com passives i submises, la de no donar-los la paraula habitualment quan es debat o s'informa sobre "la dona a l'islam".

Les dones musulmanes es veuen privades de l'accés al discurs, a parlar amb veu pròpia.²⁷ Ocasionalment, quan sí apareixen dones musulmanes com a font d'informació activa, la majoria d'elles solen ser dones "occidentalitzades", sense vel i gairebé mai procedents de moviments islamistes; una pràctica que contrasta curiosament amb la tendència general a escollir fotografies de dones amb vel, anònimes i passives, interpretades des d'una perspectiva culturalista i tradicionalista, per acompanyar les informacions sobre dones musulmanes.

²⁷ Sobre aquesta qüestió vegeu l'article de Ghufan Khir Allah a (Rojo et al., 2018, pp. 26–36)

Tulbure considera també que alguns mitjans dona peu a la normalització del feixisme que va en augment a gran part dels països membres de la UE ignorant la situació de discriminació que pateixen moltes persones musulmanes:

También hay un tema que sale menos en la prensa: tenemos muchas noticias sobre falta de integración, robos, ataques terroristas... Pero tenemos menos noticias sobre la discriminación. Como si la discriminación no fuera un problema, porque sabemos que lo que no sale en las noticias no existe. Un poco la sociedad funciona con este axioma. Ahora hay menos noticias sobre discriminación, aunque existe en todos los niveles; lo que se está llamando como 'microracismos'.

Com mostra Gema Martín Muñoz, la situació de discriminació d'aquestes dones, tema que atrau especialment l'atenció dels mitjans de comunicació, tendeix a ser explicada en exclusiva a partir de teories sobre la cultura islàmica. Així, quan pretén parlar dels "drets de les dones musulmanes", el discurs informatiu sol centrar-se al voltant de qüestions simbòliques i religioses com el vel o l'islam, eludint d'aquesta manera tractar del tema afrontant aspectes més importants per a la igualtat d'aquestes dones com són els drets educatius o les llibertats públiques. (Navarro, 2014) Deia Corina Tulbure:

Siempre me estoy preguntando por qué existe esta fijación en el tema del velo. ¿Por qué se habla sobre esto, y no sobre la vida política, económica y social de estas mujeres? Por poner un ejemplo, recuerdo en 2016 cuando había bombardeos diarios en Aleppo, el tema estrella en la prensa era bikini o burkini. Y tenías cuatro líneas sobre lo que estaba pasando en Aleppo. Ahí había mujeres que estaban montando escuelas, en los sótanos para huir de las bombas, que estaban ayudando en los hospitales. No se hablaba de eso. El tema era una prenda. Es un poco surrealista.

A més a més, el fulard islàmic sol presentar-se monolíticament com un signe de submissió, el símbol per excel·lència de l'exclusió de la dona musulmana. S'ignora així, el seu caràcter multidimensional. En primer lloc, pel que fa als diferents tipus de cobriment, des dels que cobreixen tot el cos i la cara fins als que no són més que un petit mocador que cobreix el cap. En segon lloc, les diferents raons per les quals les dones l'utilitzen. Aquests poden anar des d'una imposició deguda a la legislació d'un país o per part de la família fins a un ús conscient i militant com a símbol de reivindicació identitària o política. El seu ús pot ser derivat de la simple inèrcia que comporta la tradició o, en determinats contextos, pot ser usat com una forma d'obtenir prestigi o com a mitjà de mobilitat social. Finalment, el seu ús més obvi és la pietat religiosa, la voluntat d'adherir-se a la doctrina islàmica i mostrar-se al món com a musulmana.

El tractament dels esdeveniments vinculats al món musulmà

Ja hem parlat de la relació entre la islamofòbia i els conflictes internacionals i és que aquesta imatge estereotipada de l'islam com a causant dels conflictes ha perviscut també a l'hora de

retratar la guerra de Síria, els atacs perpetrats a Europa per Estat Islàmic i la crisi de refugiats causada per aquest conflicte.

El nombre de refugiats i sol·licitants d'asil ha crescut significativament durant els últims cinc anys. Segons l'Alt Comissionat de les Nacions Unides per als Refugiats (ACNUR), a finals de 2011, 10,4 milions de persones havien fugit de la seva terra natal. A finals de 2015, el nombre ja havia arribat als 15,1 milions, el més alt en 20 anys.²⁸ En altres paraules, el nombre de refugiats va créixer aprox. 45% en tres anys i mig. La principal causa de l'augment dràstic és la guerra síria.

L'actual Guerra de Síria que ha provocat el desplaçament d'uns 5 milions de persones, va iniciar-se l'any 2011 amb les protestes contra el règim de Bashar el Asad en el marc de les primaveres àrabs. Es van formar grups opositors armats tant seculars (l'Exèrcit Sirià Lliure) com de caràcter islamista (com el Front Al-Nusra, filial d'Al-Qaida a Síria, i l'Estat Islàmic). El conflicte, de gran complexitat, compta també amb diversos actors internacionals al tauler d'escacs: Assad va obtenir el suport primer l'Iran, del moviment xiïta libanès Hezbollah i de Rússia. Igualment, des de setembre del 2014, una coalició internacional liderada pels EUA lluita contra l'EI així com França i Regne Unit. Una guerra, doncs, amb molts fronts internacionals, als que Europa no és aliena, per no mencionar el paper d'Israel, Turquia i el problema kurd. Sens dubte, doncs, és tracta d'un conflicte de causes complexes que segons les ponents els mitjans no han sabut o volgut explicar prou bé. Segons Corina Tulbure:

No contamos desde los medios de comunicación qué decisiones políticas se están tomando en Europa para que tengamos estos resultados. Porque lo que vive la gente en los campos de refugiados son consecuencia de una decisión política que se ha tomado aquí de cerrar la frontera. Faltan en los medios entrevistas más atrevidas con nuestros políticos en que les estemos mostrando estas imágenes y preguntándoles cómo están tomando estas decisiones y por qué.

Un informe de l'ACNUR²⁹ que analitzava el tractament de la crisi dels refugiats els anys 2014 i 2015 a diversos països (incloent Espanya) va demostrar que els textos que discuteixen les causes de la migració o el fet de ser refugiats, els anomenats factors impulsors, eren rars, només un 3,1% de les dades.

Segons Cristina Mas, també s'ha generat un llenguatge per la mateixa UE per tal de no abordar les seves responsabilitats polítiques en la crisi. Per exemple, parlar d'"onades", "allaus" o "tsunamis" de refugiats, molt sovint s'ha utilitzat per justificar la incapacitat de les institucions europees per gestionar el conflicte. Afirma:

Crec que hi ha hagut una política per curtcircuitar aquesta onada de solidaritat, de la que avui pràcticament ningú se'n recorda. Pel que fa al tractament mediàtic, la primera operació va ser convertir això en una història inabastable, absolutament

²⁸ Aquestes xifres només inclouen els refugiats sota el mandat de l'ACNUR i no compten amb les persones sota el mandat de l'Organisme d'Obres Públiques i Socors de les Nacions Unides per als Refugiats de Palestina al Pròxim Orient (OOPS). Finish Institute in London & Finnish Cultural Institute for the Benelux (2016) *Refugees and asylum seekers in press coverage*.

²⁹ UNHCR, *Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries*, 2015, <http://www.unhcr.org/56bb369c9.html>

desmesurada, que no tenia cap capacitat de gestió. I si ens fixem en les paraules, normalment es fan servir símls aquàtics. Es parla d'una "allau", d'una "onada", d'un "tsunami"... Què vol dir tot això? Incontrolable, inabastable i que a més no té responsables.

Tot i que destaca diferències entre països i entre mitjans, l'esmentat estudi d'ACNUR conclou que el nombre de relats que destaquen els impactes positius de l'arribada de sol·licitants d'asil i refugiats va ser molt baix. En molts dels països estudiats, els sol·licitants d'asil i els refugiats s'havien presentat de forma negativa, principalment com un problema i no com un recurs que pogués beneficiar el país receptor.³⁰

Cristina Mas va fer notar que tot i l'agreujament d'aquesta problemàtica també és cert que a Europa s'ha despertat un moviment de solidaritat davant del fenomen dels refugiats. Justament, Mas considera que el discurs crític davant la inacció de la Unió Europea va aconseguir fer sorgir qüestions, normalment invisibilitzades, com la importància econòmica que aporta a la mateixa UE el negoci de les armes.

La història d'aquest últim episodi de refugiats a Europa va despertar una onada de solidaritat molt important. Em refereixo a un moviment a escala europea. Quan vas a Lampedusa, et trobes els pescadors amb unes pancartes dient: 'si no voleu més morts, feu un ferri que vagi de Trípoli a Roma'.

En aquest mateix sentit, el fet de que moltes de les persones refugiades vinguessin de països musulmans, també ha enfortit el discurs contra elles. Així doncs, afirma Mas, part de la premsa alemanya, en titulars i articles islamòfobs, englobava a musulmans, refugiats, violadors i terroristes en un mateix sac:

La segona operació va ser la identificació del refugiat musulmà. És bastant problemàtica si ho comparem amb l'anterior episodi de refugiats que hi havia hagut a Europa, que va ser la guerra dels Balcans, on 4,5 milions de bosnians van arribar a Europa fugint de la guerra, sense que a ningú se li acudís muntar camps de refugiats a Europa, perquè és evident que aquesta no és la millor manera que la gent tiri endavant i se'n surti. Jo dic que l'existència de camps de refugiats a Europa és obscena, producte de determinades decisions polítiques. D'aquells 4,5 milions de bosnians que van arribar, que eren musulmans, ningú els va anomenar com a tals. No era un factor que fos important ni per titular ni per res de res. És veritat que després, quan vam començar a fer servir un llenguatge de neteja ètnica, pot ser un factor, però en aquell moment, amb les comunitats que estaven vivint a Europa, no era un element el fet de si eren musulmans o deixaven de ser-ho.

³⁰ UNHCR, *Press Coverage of the Refugee and Migrant Crisis in the EU: A Content Analysis of Five European Countries*, 2015, <http://www.unhcr.org/56bb369c9.html>

Dades recents indiquen un augment de la islamofòbia a Europa des de 2015, és a dir, des de l'inici de la crisi dels refugiats fins i tot a països de l'est on les comunitats musulmanes són pràcticament absents.³¹ Aquesta islamofòbia és accentuada per alguns governs europeus i partits d'extrema dreta que expressen més o menys obertament opinions en contra de les persones musulmanes.

En aquest context, refugiats sirians han estat acusats d'accions terroristes reclamades per Estat Islàmic a pesar del fet que la majoria dels executors d'aquests actes han estat ciutadans europeus. Segons l'European Islamophobia Report de 2017³² l'oposició entre l'opinió pública europea contra la immigració precedent de països musulmans va del 41% a Espanya (la més baixa) al 71% a Polònia amb una mitjana europea del 55%.

La imatge que n'ofereixen els mitjans tergiversa el paper d'Occident en aquests conflictes i en el terrorisme que es presenta com musulmà. Contràriament, afirma Cristina Mas, mai s'ha volgut desmuntar l'estructura de DAESH ja que per altra banda, és precisament Europa qui aporta armes però també terroristes. És equiparable al fet que acostuma a passar quan es produeix un atemptat terrorista a Europa, les úniques explicacions i justificacions, també des dels mitjans de comunicació, només es demanen a la comunitat musulmana. La periodista afirma:

Segurament si preguntes al carrer en quina direcció van els terroristes. Diran: els terroristes venen del Pròxim Orient cap a Europa. I la realitat és claríssimament la contrària. És a dir, Europa exporta terroristes nascuts a Europa que se'n van a combatre a Síria i a l'Iraq i després tornen, o no tornen.

Faré un esment breu als atemptats a Barcelona i Cambrils: tota aquesta mena de descobriment del fet que els autors eren gent de casa nostra, i això és un cop que sembla que encara no s'ha pogut superar. Pensem: Com pot ser que gent que estava integrada —és a dir, que parlava català i tenia feina— acabés cometent atemptats? Llavors, tots els autors de tots els atemptats que hi ha hagut a Europa estaven integrats, perquè que jo sàpiga tots parlaven l'idioma del país on viuen i tots devien viure d'alguna cosa, perquè ningú viu de ser gihadista. Per tant, estàvem avisats. El factor sorpresa és el que em sorprenia a mi, perquè jo pensava: Què ens pensem que ha passat en els altres llocs tot aquest temps? O és que el gihadista és un marcià amb antenes de color verd que viu a dintre d'una cova? No sé què ens esperem.

Francisco Martín va llençar una última pregunta sobre la que reflexionar: que és el que premien i el que no premien els mitjans de comunicació? És a dir, val pena analitzar sobre quina és la cobertura que s'ha donat als atemptats terroristes de Madrid, París, Barcelona i quina ha sigut en el cas dels atemptats terroristes que hi ha diàriament a Palestina, Síria o Iraq. En les notícies s'emfasitza la violència que passa a Europa:

Si veiem qui pateix més la violència de Daesh, és evident que són les poblacions de Pròxim Orient i Nord d'Àfrica, no nosaltres.

³¹ <http://www.islamophobiaeurope.com/reports/2016-reports/>

³² http://www.islamophobiaeurope.com/wp%20content/uploads/2017/03/Introduction_2016.pdf

Només cal veure la xifra de víctimes mortals; no hi ha color. Per tant, Europa no és la principal destinatària d'aquesta violència, com tampoc és la principal destinatària de l'arribada de refugiats que, com sabeu, estan molt més situats en els països limítrofs del conflicte que no aquí a Europa. Per tant, és un procés com de mirar-se el melic. Quan parlem de la lectura dels atemptats a Europa, és evident que no és el mateix un atemptat a París o en un museu o platja de Tunísia freqüentat per turistes, que la quantitat de morts que pot haver-hi només en unes hores a Síria, l'Iraq o qualsevol lloc.

D'igual manera, segons Corina Tulbure, el paper dels mitjans de comunicació és poc crític amb la crisi dels refugiats i els manca anàlisi, fet que invisibilitza el problema. De la seva experiència en camps de refugiats ubicats entre Síria i Turquia, Tulbure n'extreu una primera conclusió: a dia d'avui, el pacte entre la Unió Europea i Turquia només ha servit per encobrir la vulneració de drets a les persones refugiades. El conveni, signat l'any 2016, s'havia subscrit assumint que Turquia era un país segur per a les persones refugiades. Però, segons Tulbure, això no era així en absolut:

La situación en los campos era muy dura, y era peor la situación de las mujeres fuera del campo. No tenían movilidad, porque no hay un permiso de residencia que te deje moverte por todo el país, sino que tienes un permiso para estar en un sitio en concreto. Encontrar trabajo es muy difícil, y juntarte con los familiares también. Esto tiene consecuencias, que son pobreza y abusos. Hay muchas mujeres que están sufriendo violencia doméstica, y te lo van contando tras muchas entrevistas y trabar una relación con ellas. Faltan los ingresos, tienen que pagar un pequeño alquiler. Y el nivel de estrés que vive la gente que ya viene traumatizada por una guerra, es inmenso, y hay una violencia hacia la mujer y hacia los hijos, dentro de la misma familia.

La manera com els mitjans europeus han mirat cap a una altra banda es fa pal·lesa, segons Tulbure, quan els constants bombardejos a Síria desapareixen dels titulars en pro de la polèmica del burkini a les platges europees.

Les paraules tenen un paper clau en com els mitjans de comunicació construeixen la imatge d'un determinat col·lectiu (Champagne, 1991). Com afirma Corina Tulbure:

Intento evitar de alguna manera usar las palabras 'refugiado' o 'inmigrante', porque desde los medios de comunicación se están reproduciendo etiquetas que están construyendo una especie de identidades simbólicas que poco tienen que ver con la realidad.

Corina Tulbure, va iniciar la seva intervenció reflexionant sobre la construcció d'identitats simbòliques que tenen a veure amb la realitat però que realment, a dia d'avui, presenten poca solidesa. Una d'aquestes identitats són els refugiats, persones a qui realment, jurídicament i políticament no se'ls hi està garantint precisament, el dret a refugi. El lligam que hi trobem malauradament amb la islamofòbia, afirma, és l'etiqueta generalitzada de –musulmans- a totes

les persones que arriben. Corina es pregunta perquè la Europa que es fa dir laica generalitza d'aquesta manera quan el que realment s'està produint, és una crisi humanitària.

Conclusions sobre el paper dels mitjans en la creació o difusió de la islamofòbia

Sens dubte els mitjans no fabriquen per si sols les representacions sinó que formen part d'un complex aparell institucional que fomenta la difusió de certes imatges que les audiències s'apropien. (Navarro, 2014) El discurs, que podem definir com a llengua en ús, té un rol crucial en la representació i la reproducció del sistema. El llenguatge racista o islamòfob és per si mateix una pràctica discriminatòria que alhora influeix en l'adquisició i confirmació d'ideologies i prejudicis racistes. Això és així especialment pel cas dels discursos més influents com els dels mitjans de comunicació (van Dijk, Ting-Toomey, Smitherman, & Troutman, 1997, p. 165)

Els mitjans de comunicació, juntament amb les declaracions dels governants i polítics, tenen un paper fonamental en la formació de l'imaginari de la població europea sobre l'islam i sobre les comunitats musulmanes. L'increment de la islamofòbia en els discursos polítics i en els mitjans reverteix en un increment de la islamofòbia entre l'opinió pública. Com alerta l'informe de Respect Words de 2017³³: "La cobertura periodística de les diverses comunitats minoritàries d'Europa pot caure fàcilment en el parany de reproduir estereotips que reforcen les expectatives existents de l'audiència. De manera similar a la situació migratòria, això contribueix a crear una bretxa entre la percepció pública sobre els integrants de les minories i la realitat, una dinàmica que augmenta el risc de conduir a la seva discriminació." (Citat a: Rojo et al., 2018, p. 12)

Amb tot, Cristina Mas va voler acabar la seva intervenció parlant de solucions. Una d'elles es fonamenta en la necessària diversificació de les redaccions dels mitjans de comunicació. Per què no treballem més amb periodistes àrabs? El problema, aquí es troba en que des d'una perspectiva eurocèntrica, s'acostuma a observar a la comunitat musulmana com un objecte d'estudi i no com a lectors crítics de la realitat. Per acabar, i coincidint amb la resta de ponents, es considera necessari que la formació i l'especialització augmenti a tots els mitjans. La perdurabilitat de la islamofòbia als mitjans de comunicació va estrictament lligada al major coneixement sobre la realitat que ens envolta.

³³ Annual Report on ECRIS's Activities, período comprendido entre el 1 de enero y el 31 de diciembre de 2016, Estrasburgo, ECRI-Council of Europe 2017

7. El paper de les dones activistes i els feminismes en les primaveres àrabs

La primavera de 2011 una sèrie de protestes van posar en joc l'estatus quo polític de molts països del món àrab. Va ser una onada revolucionària de manifestacions violentes i no violentes, protestes, disturbis, cops d'estat, intervencions estrangeres i guerres civils a l'Àfrica del Nord i Orient Mitjà. Tot va començar el 18 de desembre de 2010 a Tunísia amb la Revolució Tunisiana. Un dels aspectes més enfocats pels diversos mitjans de comunicació social europeus i nord-americans van ser la participació activa de les dones, moltes vegades posant en risc la seva integritat física, en les revolucions, revoltes i manifestacions. Aquesta participació va ser motiu de sorpresa, ja que les narratives que havien predominat sobre les dones àrabs i musulmanes en general era que no tenien veu, drets i/o consciència política (Mohomed, 2013). L'activisme polític de les dones musulmanes, però, no és res de nou, com veurem.

En el projecte vàrem voler dedicar un seminari a aquestes dones activistes, especialment aquelles que han lluitat pels drets de les dones amb els testimonis directes de dues dones militants procedents de Tunísia i l'Arabia Saudita. En primer lloc, Arbia Jebali, presidenta de l'organització tunisiana Free Sight Association, entitat sense ànim de lucre creada després de la revolució de 2011. En segon lloc, Samira Al-Ghamdi, Psicòloga clínica, treballa al Ministeri de Salut saudita. Activista, fundadora de la primera organització saudita que treballa en casos de violència domèstica. També presenta programes sobre temàtiques de salut emesos en diversos canals de televisió àrabs. El seminari va tenir lloc el 4 de març a la Biblioteca Francesca Bonnemaison.

Una llarga història de lluites

Es poden distingir segons Awatef Ketiti (Ketiti, 2015) tres períodes en la història de la lluita de les dones en el món àrab contemporani. Cada període estretament vinculat amb importants transformacions polítiques que han produït, al seu torn, canvis en l'estatut de les dones, la seva lluita i les seves reivindicacions. La primera fase comença amb l'inici de la lluita de les dones al segle XIX i abasta tota l'era colonial. Les dones egípcies, per exemple, van participar activament en el moviment nacionalista de 1882, profundament anti-britànic, però que va acabar fracassant i provocant l'ocupació efectiva d'Egipte per tropes de la Gran Bretanya, que ja controlava, juntament amb França, els assumptes polítics i financers egipcis. La segona fase comença amb la construcció dels nous estats àrabs post-colonials a mitjan del segle XX fins al començament de les revoltes àrabs. La tercera i última fase comença amb la trucada primavera àrab i les revoltes populars que van portar a l'enderrocament de alguns regiments àrabs, des de finals del 2010 fins avui.

Arbia Jebali destaca també com els drets de que gaudeixen avui les dones tunisianes són fruit d'una lluita que van iniciar generacions anteriors:

*Faig un homenatge a les dones tunisianes: àvies, mares i filles.
La posició que té la dona ara no ve d'avui, sinó de molts anys de
lluita pels seus drets, de suport a totes les causes que estan a*

favor de la dona. Avui en dia tot el que té la dona es deu a les mares, àvies i a les seves lluites per arribar on són ara.

Jebali explica com el primer moviment feminista a Tunísia va començar als anys '20, especialment el 1924. Tot i que les dones tenien diferents punts de vista, diferents partits polítics o diferents temes sobre els quals lluitar, totes s'estaven donant suport i totes estaven juntes, així que tenien clar el que volien aconseguir: més drets i millor situació per a les dones. A més, la participació de les dones en la defensa dels seus drets no era només nacional, sinó també internacional. Dones tunisianes han participat en manifestacions contra el que passa a Palestina, per exemple.

Els orígens del moviment feminista tunisià actual els trobem a la dècada dels noranta i el seu recorregut arriba fins els dies d'avui. Un fet destacable en aquest moviment va ser que, tot i les múltiples diferències polítiques entre les dones, el moviment feminista sempre va fer pinya fins el punt de crear la Unió nacional de la dona a Tunísia, espai on hi convergien liberals i comunistes.

D'aquesta lluita, en destaca el paper de quatre dones. En primer lloc, Bashira Ben Mourad, líder del moviment feminista a Tunísia. En segon lloc, Taouhida Becheikh, primera dona doctora i activista del món rural tunisià. En tercer lloc, Sharifa El Mossadi, anomenada la "dona de ferro" i reconeguda en la lluita sindical i la política institucional. I en quart lloc, Radhya Haddocl, com la primera dona al parlament tunisià.

A l'Àrabia Saudita, en una mirada al passat, Samira Al-Ghamdi ens presenta la dècada dels seixanta com un període on la societat saudita passava per un bon moment, on l'estabilitat política afavoria a gran part dels sectors estratègics del país. Va ser a finals dels anys setanta quan, després d'una revolució islàmica, amb altes càrregues de violència. El moviment islamista que en va sorgir es va reforçar en molts dels àmbits de la vida quotidiana i en les esferes de poder. Durant la dècada dels noranta, l'extremisme islamista es va encarregar de separar políticament, econòmicament i socialment a homes i dones.

Canvis en la societat tunisiana

Abans i després de la revolució, quins drets tenien les dones? Amb aquesta pregunta llençada al públic, l'activista tunisiana va iniciar una comunicació en la que va destacar en primer lloc, els drets social, econòmics i polítics com els pilars en els que s'ha fomentat la lluita feminista en el país àrab.

Entre els guanys que s'han assolit en matèria d'igualtat de gènere, Jebali, destaca en primer lloc l'abolició de la poligàmia. Diu:

Donem les gràcies públicament al president Bourguiba per prohibir la poligàmia. Va ser la primera vegada que passava una cosa així a tot el món àrab, i també va promoure el vot de la dona. Aquests fets van representar per al president Bourguiba (el primer president tunisià) una amenaça a la seva vida. També Bourguiba va aprovar el dret d'avortament i va prohibir el matrimoni forçat.

Les etapes destacables després de la constitució de la Unió Nacional de les Dones de Tunísia, van ser en primer lloc la que s'inicià amb la prohibició de la poligàmia i en segon lloc el dret a accedir a l'educació i a la vida política. Aquests esdeveniments, destaca, van generar un seguit de fortes pressions al president del país Bourguiba, per part de l'extremisme islamista. El mateix va succeir quan també es va derogar l'obligatorietat de dur el vel i l'avortament va quedar despenalitzat.

Després de la revolució, conflicte on gran part de les dones van tenir-hi participació activa, s'aprovà la nova constitució (2014). Aquest nou document, entre molts altres aspectes, constitueix l'aparició del Departament estatal de la dona, institució encarregada de garantir els drets de les dones que s'havien obtingut fins aquell moment. Entre aquesta nova gamma de drets podem trobar la quota de representació política del 33% de dones que el parlament ha de complir i la recent aprovada llei contra la violència de gènere.

En la mateixa línia d'oposició, l'islamista més conservador intentà construir un discurs en el que la paraula igualtat entre homes i dones fos substituït per la –complementarietat- entre homes i dones. Certament, Jebali destaca que hi ha una diferència entre el que està escrit i la praxis quotidiana a les institucions i el carrer, on l'islamisme encara gaudeix de molt poder.

Jebali conclou:

Després de la revolució, la societat tunisiana està presentant molts canvis. Ara ja hi ha igualtat en els drets de treball, educació, sanitat, etc. No hi ha llocs de treball només per als homes, i també tenim espais mixtes, per a homes i dones. Des d'aquell moment, la societat tunisiana viu una època en què tot va cap a la igualtat entre els dos gèneres. El resultat de tot aquest pas és el teló de la lluita de les àvies, de les mares, que han participat de manera directa però també indirecta, donant suport als seus marits. Tenien una idea molt clara: o vivim lliures, o no cal viure.

Creiem en la societat tunisiana que els drets no es poden tenir només en part, sinó que el dret social, econòmic i legal ha de posseir-se directament i s'han de tenir tots els drets. Hem lluitat així i volem aconseguir tots els drets, no només una part d'ells.

Canvis en la societat saudita

Des de la perspectiva de l'activista saudita Samira al-Ghamdi, cal canviar la imatge que occident té de les dones saudites. Una imatge que segons ella, es situa en dos extrems. Per una banda l'anàlisi superficial que en prioritza el seu físic, i per l'altra, la dona sotmesa al seguit de violències que l'oprimeixen.

Al-Ghamdi va començar destacant el cas de la participació de dones saudites als últims jocs olímpics de Rio de Janeiro. Un fet que malgrat les pressions polítiques de l'islamisme més conservador, ha obert la porta a una millora dels drets de les dones, de forma notable, en l'esfera pública. Un altre element que destaca, i que considera com un punt diferencial en relació a altres països àrabs, és el poder econòmic que tenen les dones saudites.

Pel que fa a la imatge internacional de l'Aràbia Saudita, els atemptats de l'11 de setembre de 2001 van marcar un punt d'inflexió. La major part dels participants eren de nacionalitat saudita, així que va haver un canvi en la imatge que projectava el país. Fins aleshores, s'havia projectat al món com un país amb les seves regles internes particulars però pacífic. Aquesta imatge va canviar totalment després de l'11S passant a ser mostrat com un país on la major part de la població dona suport al terrorisme. Això va empènyer el país a intentar canviar la seva imatge; a donar passos per netejar o millorar la imatge davant la resta del món.

Com a conseqüència, l'Aràbia Saudita va començar a participar en consells internacionals de drets humans, signat diverses lleis o convencions que més o menys donen suport a la situació i drets de les dones. L'any 2000 el regne va ratificar la Convenció sobre l'Eliminació de tota forma de Discriminació contra les Dones (CEDAW, per les seves sigles en anglès) tot i que amb algunes reserves.³⁴ En aquesta situació de greus de desigualtats, i per netejar la seva imatge davant la comunitat internacional, Aràbia Saudita començà a participar al Consell pels Drets Humans de la ONU (2005). Aquest fet va ser possible després de la presentació d'un informe realitzat per diversos col·lectius de dones sobre la vulneració dels seus drets a un seguit d'organitzacions pels drets humans que havien viatjat al país àrab.

També es va obrir la possibilitat de crear associacions que donen suport a les dones (novembre 2015), que tenen un objectiu totalment diferent al que és normalment conegut de l'Aràbia Saudita. És a dir, actualment es parla més sobre drets, sobre la realitat de la situació de les dones, destapant una situació sobre la què fins aleshores no es feia soroll.

Ahora, es van començar a obrir més possibilitats per a l'ocupació de la dona i d'accés als d'estudis:

Abans, per exemple, era impossible que una dona pogués estudiar arquitectura civil o industrial. Els possibles temes d'estudi només podien ser infermeria o educació com professores, però ara ja han pogut tenir més possibilitats per estudiar matèries que abans eren concebudes més d'homes que de dones.

Tot i les dificultats de les dones per tenir més presència en el dia a dia del país, doncs, s'han anat produint i reforçant els moments on les dones han pogut trencar amb les restriccions. Un dels exemples més destacats i mediatitzats a nivell internacional, han estat les imatges de dones conduint un vehicle. El setembre de 2017 el Rei Salman bin Abdulziz va signar un decret permetent a les dones conduir des del 24 de juny de 2018. Tot i així, les dones encara no poden fer un viatge internacional sense l'aprovació del seu guardià.

En l'àmbit del treball i els estudis superiors, les dones poden actualment accedir a la universitat i desenvolupar un negoci o empresa propis sense el consentiment dels seus marits o guardians (tot i que algunes universitats privades encara ho demanen). Antigament, les dones necessitaven un tutor per desenvolupar un negoci o portar endavant un projecte. A més a més, no hi havia igualtat en possibilitats de treball. Abans, si un lloc de treball estava ocupat per un home i quedava disponible, doncs havia de ser ocupat per un altre home. Actualment, es pot substituir per una dona.

³⁴ Vegeu: (Musawah, 2018)

En el camp jurídic s'apreciaven abusos o un diferencial de tracte entre homes i dones. Les dones no tenien possibilitat de presentar una denúncia contra ningú, si no era a través del seu tutor. Irònicament, és que podia ser que fos el seu tutor, sovint el marit, qui la maltractés, però per denunciar havia de tenir el seu acord. Hi ha hagut també canvis en la formació dels jutges que antigament estaven formats només en la xaria, però que actualment han d'estudiar dret per poder exercir el seu treball correctament.

En el camp legislatiu, àmbit on la desigualtat era més accentuada com a conseqüència de la interpretació extremista de la xaria, es van dur a terme diversos canvis legislatius relacionats directa o indirectament amb els drets de les dones. Tot i així, existeixen encara mesures legislatives discriminatòries envers les dones, la més importants de les quals és probablement la figura del guardià o *wali* que converteix les dones en permanents menors d'edat. Sota aquest sistema, les dones han de tenir un guardià de gènere masculí. Aquest guardià és el pare i quan les dones es casen passa a ser el marit. Si una dona es divorcia passa a ser-ho el seu parent masculí més proper que pot ser un germà o fins i tot un fill. El guardià té la potestat de prendre nombroses decisions per les dones relatives a l'educació (accedir a una beca), la feina, l'economia, el matrimoni o els desplaçaments (obtenir un passaport). Les activistes saudites han demanat reiteradament al govern que aboleixi aquest sistema (Musawah, 2018, p. 8).

Es va fer un primer pas quan les dones se'ls va permetre disposar d'un carnet d'identitat o tenir la custòdia dels fills o filles. Anteriorment, els carnets d'identitat de les dones anaven vinculats als del seu marit. A més, demanar el divorci era molt difícil, com també ho era tenir la custòdia de les criatures. Actualment, existeix la possibilitat que les dones puguin obtenir la custòdia dels fills o filles directament després del divorci. Des de 2005 també s'han aprovat algunes lleis per a protegir les dones de la violència de gènere tot i que l'efectivitat d'aquestes mesures és posada en qüestió ja que no s'ocupen de les causes profundes d'aquesta violència.

En la mateixa embranzida d'obtenció de drets, poc després, la possibilitat de votar o de presentar-se a les eleccions van confirmar la duresa de tants anys de repressió i lluita feminista a l'Aràbia Saudita. El setembre de 2011 l'aleshores Rei Abdullah va atorgar el dret de vot i a ocupar càrrecs electes a les dones. Les dones van poder exercir aquets dret per primer cop el desembre 2015 en eleccions municipals. Un avenç molt important produït recentment, segons al-Ghamdi, és l'entrada de les dones a la vida política de l'Estat. Ara sí que hi ha membres del parlament que són dones. Afirmar:

Esperem que algun dia les dones puguem arribar a ser ministres.

Finalment, han canviat les lleis respecte a la presència pública de les dones. Abans era un delictes per a les dones mostrar la cara o que escoltés la seva veu. Actualment hi ha moltes actrius, presentadores, les dones participen en els mitjans de comunicació, i s'està aconseguint que cada vegada més normalitzar aquesta situació.

Al-Ghamdi conclou explicant que la imatge que té el món sobre la dona saudita és la d'una dona maltractada, o com l'esposa d'un home que té ja quatre dones, que sempre va amb el seu vel negre i trist. La imatge real de les dones a l'Aràbia Saudita és que hi ha dones que han aconseguit ocupar llocs importants; hi ha esportistes, dones han participat al Parlament i això realment és la imatge o realitat de la dona. Explica:

El que intento dir és que ara les dones han aconseguit molt bons resultats. Ara tenim un govern jove, que ha pogut canviar els

estereotips que hi havia abans sobre la dona. Durant tot aquest temps les dones han lluitat, s'han preparat perquè en el moment que ja tinguin els seus drets puguin practicar-los directament. Creiem que el futur serà millor. Durant tots aquests anys que les dones no tenien aquests drets, no estaven aturades en el temps, sinó que s'estaven preparant. Un cop s'han aprovat aquests drets els estan exercint, i ho fan molt bé.

Tot a així, l'Aràbia Saudita segueix sent un país on les dones activistes no ho tenen gens fàcil. Un clar exemple ens el donen les detencions de dones com Maryam al-Otaibi, una activista de 29 anys que havia participat activament en la campanya per posar fi al sistema de tutela masculina, i Loujain al-Hathloul, defensora dels drets humans que va ser detinguda per desafiar la prohibició de conduir.³⁵

³⁵ <https://www.amnesty.org/en/countries/middle-east-and-north-africa/saudi-arabia/report-saudi-arabia/>

8. Resistències de dones a la frontera sud

La Caravana Obrim Fronteres és una xarxa d'activisme que treballa per sensibilitzar i mobilitzar la societat en defensa dels drets de les persones migrants i en necessitat de protecció internacional. Des d'una perspectiva feminista i antiracista, s'organitza en una acció de denúncia itinerant en la qual centenars de persones ens desplacen juntes des de diferents punts de l'estat cap a una destinació estratègica, amb la finalitat de denunciar les vulneracions dels drets humans que generen les polítiques migratòries i de tancament de fronteres.

La Caravana a la frontera sud va posar en el focus del debat públic la vulneració de drets i la situació d'excepcionalitat jurídica de les fronteres de Ceuta i Melilla, tot denunciant l'ús de concertines a les tanques, les devolucions en calent, les polítiques de control de FRONTEX, la impossibilitat de sol·licitar protecció internacional a les fronteres i a les Oficines d'Asil i Refugi, les traves constants al procediment d'asil o la política d'externalització de fronteres amb convenis signats amb països que vulneren els drets humans com el Marroc o Turquia.

Mitjançant una exposició el projecte, en col·laboració amb la Caravana Obrim Fronteres, va voler fer arribar testimonis frescos i punyents de resistències a la frontera amb ulls de dones diverses que ens expliquen una realitat silenciada. Les fronteres són un espai de vulneració de drets, però aquestes vulneracions afecten especialment les dones. Les testimonis han estat contactades mitjançant el viatge d'activistes de la Caravana a la Frontera Sud i constitueixen una mirada resistent vers els masclismes institucionals, socialment acceptats i tolerats gràcies als estereotips islamòfobs, classistes, colonials i racistes que es fabriquen sobre elles. L'exposició va pretendre desmuntar aquests estereotips i mostrar les seves lluites per a que puguin rebre la sororitat que els volem donar.

L'exposició va mostrar-se al Casal de Mediona, Ateneu Candela de Terrassa, Ca la Dona de Barcelona, Pati Llimona Barcelona i biblioteca Vicente Aleixandre de Badia, 3 centres cívics de Terrassa i un centre de salut de Vic.

L'Organització Internacional per les Migracions (OIM)(Fargues, 2017) calcula que més de 2,5 milions de migrants han travessat la Mediterrània de manera no autoritzada des dels anys 70. Els viatges marítims irregulars van començar a augmentar en aquells anys en resposta a la introducció de requisits de visats per a persones que fins llavors n'havien estat eximides (la majoria d'ells migrants laborals temporals des d'Àfrica del Nord i Turquia) pels Estats occidentals. La migració irregular per via marítima a Europa s'ha produït en tres rutes principals, una d'elles a través de l'Estat Espanyol i que han evolucionat en resposta a mesures polítiques encaminades a frenar aquests fluxos. En primer lloc, la ruta occidental, des del Marroc fins a Espanya i (durant el període 2005-2008) entre Mauritània i més tard Senegal, a les Illes Canàries, que va experimentar un augment en el nombre en 2014-2017. Les altres dues són del Nord d'Àfrica a Itàlia i de Turquia a Grècia. Si bé, la major part d'aquests migrants són homes, com explica un informe recentment publicat per les organitzacions Fotomovimiento, Novact i Iridia (Fotomovimiento, Novact, & Iridia, 2018), existeixen poques dades sobre quines implicacions suposa el procés migratori a través de les fronteres mediterrànies per a les dones. L'any 2017, les dones van representar aproximadament un 8% del total de les persones arribades a les costes espanyoles per mar, algunes d'elles embarassades o amb nadons nascuts/es durant el trajecte

o poc abans.³⁶ La major part de les dones que arriben a les costes espanyoles procedeixen de països de l'Àfrica subsahariana. A pesar del percentatge relativament petit que representen, les organitzacions que treballen sobre el terreny expliquen que són víctimes de múltiples formes de discriminació i violència tant durant el trajecte com a les fronteres incloent agressions, explotació i assetjament sexual. La perspectiva de gènere, per tant, és clau també d'analitzar aquest fenomen i lluitar contra aquestes formes de violència. És molt important també en el cas de les dones víctimes de tracta d'éssers humans per evitar una re-victimització però cal tenir present que moltes dones emigren per iniciativa pròpia i no sempre són víctimes de tracta.

El discurs oficial de la victimització de les dones migrants com a víctimes innocents i obligades a treballar contra la seva voluntat ha arribat a constituir un mite cultural que ha tingut un gran impacte en la construcció social de les migracions de les dones, repercutint directament en el no reconeixement de la seva capacitat d'agència. El tracte que reben les dones migrants per part dels mitjans de comunicació no fa sinó contribuir a la seva invisibilitat i victimització, totes dues amb un pes important en l'imaginari col·lectiu. Les dones migrants són víctimes de discriminacions múltiples. El gènere, l'ètnia, la classe, la nacionalitat o la religió en el cas de les musulmanes, són alguns dels eixos d'aquestes discriminacions.

³⁶ *Comisión Española de Ayuda al Refugiado (CEAR), 2017. Refugiados y migrantes en España: Los muros invisibles tras la frontera sur. Disponible en: <https://www.cear.es/wp-content/uploads/2018/02/INFORME-FRONTERA-SUR.pdf> Citat a: (Fotomovimiento et al., 2018, p. 61)*

Bouchra. Espanya (Melilla).

Educadora social de vocació i professió.

Sóc d'origen amazigh. Per a moltes persones serà la primera vegada que sentin el terme amazigh perquè el de moros i mores ha estat el més usat històricament; i els i les amazighen no podíem faltar en la generalització.

Actualment, treballo en un dels barris més oblidats d'aquesta diminuta ciutat on vaig créixer i on no falten els contrastos ni els reptes per a tots els qui ens dediquem a l'àmbit social: la Cañada.

Treballem a través del programa Cañada Viva! amb l'objectiu de transformar mitjançant la cultura i l'art tots els prejudicis i estigmes negatius que condemnen a aquest raconet ple de gent generosa. No són pocs els obstacles que afrontem i les urgències que trenquen el benestar de desenes de famílies. A vegades, resulta desesperançador, però el camí per recuperar dignitats, empoderar les passes endavant i la construcció de ponts urgeix.

Noura, Marroc.

Amb 40 dies de vida em van portar a viure amb la meva àvia Nador, ella em va criar. Als 10 anys em van portar a Melilla, a casa d'un militar espanyol per treballar fent les tasques de la llar. Vaig estar amb ells 4 anys i li pagaven a la meva tieta 150 euros mensuals. Durant aquells 4 anys, patia maltractaments constants per part de tots els membres de la família, fins que una companya li va dir a la meva tieta i ella em va venir a buscar. Va denunciar al militar però jo vaig acabar al centre de menors Divina Infantita.

Vaig passar dos anys allà. Vaig poder estudiar i aconseguir un permís de residència. Eren altres temps perquè segons crec, ara les coses no són gens fàcils per a les nenes i nenes tutelats per la ciutat de Meilla. Em vaig casar als 18 anys, tinc dos fills i en uns dies tindrè la tercera. Col·laboro amb l'AMPA de l'escola León Solá on estudien els meus fills. M'encanta pintar quadres i estic pensant en fer una exposició. Ara mateix no tinc casa estable perquè els lloguers estan pels núvols i molts arrendadors s'aprofiten i estafen a les famílies amb pocs recursos econòmics com la meva.

Fatima, Costa d'Ivori.

He arribat en patera fa unes setmanes amb la meua filla. La nena es diu Masilina i és nascuda a Costa d'Ivori.

Ara estic al CETI pendent que em permetin seguir el meu viatge cap a Europa.

Alex, Espanya (Melilla).

No existeix cap programa específic per a les persones migrants arribades a Melilla, com tampoc no existien canals prioritaris per poder evitar situacions d'homofòbia que es puguin reproduir al CETI, on conviuen centenars de persones. Les habitacions s'organitzen per nacionalitats, sense tenir en compte els conflictes que a vegades hi ha entre diferents comunitats d'un mateix país.

Les organitzacions que treballen a Melilla per a garantir els drets de les persones LGTBIQ+ sovint es veuen estigmatitzades i són poc o gens reconegudes pels organismes oficials. No hi ha sol·licitud d'asil per a LGTB a Melilla, tot i que a Marroc és il·legal. Si s'ha donat alguna petició, s'ha denegat. Has d'anar molt amb compte a l'hora d'aconsellar que ho al·leguin perquè els pot anar en contra, tot i que la llei els protegeix.

Cada any organitzem el Dia de l'Orgull LGTB Melilla i li diem el "Orgullo del Norte de Africa". Hem aconseguit que persones de l'Àfrica el tinguin com a referent i vinguin a celebrar-lo. És molt necessari.

Sanaa. Síria.

Vaig fugir fa 4 anys de Síria amb el meu marit i els meus fills. Durant el viatge va néixer el meu tercer fill i ara estic embarassada de nou. Per arribar aquí vaig haver de pagar 500€ a la policia marroquina i patir la seva violència.

Fa 20 dies que hem arribat al CETI i el nostre projecte és arribar a França, on hi tenim família. La vida al CETI no es fàcil, patim fred, hem de comprar elements bàsics com l'aigua... Avui no ha passat el metge i la meva filla té febre.

Maite, Melilla (Espanya).

No sóc massa de parlar, sóc més de fer. Col·laboro amb tres projectes amb els quals atencem a unes 100 joves que viuen al carrer: el menjador de sopars, els esmorzars i l'alfabetització. A les persones que som solidàries amb ells (la majoria de fora i que no pertanyen a cap ONG) ens persegueixen i la gent té por de perdre la feina. La imatge que ven la policia i la premsa sobre aquests menors i la nostra tasca és molt negativa.

Donant classes d'alfabetització t'adones de la rapidesa amb què aprenen els nens, la majoria són extremadament intel·ligents. No veus nenes al carrer, fa un temps van arribar 7 o 8 nenes embarassades i les van portar al centre de menors La Gota de Leche; però a les dones embarassades no les deixen passar, han de passar quan encara no se'ls nota la panxa.

La majoria de les lleis a Melilla no es compleixen. Caldria que les institucions fessin la seva feina i que es compleixi la llei. A vegades la nostra acció ha fet que tractessin pitjor a les persones que intentem ajudar i de vegades ha estat l'única manera.

Hasna, Síria.

Trobo molt a faltar casa meva. Vaig sortir de Síria fa 6 mesos amb els meus fills, de 16 i 12 anys. El meu marit és mort. M'he gastat uns 5.000€ per arribar aquí i he pagat 1.200€ a la policia marroquina per passar la frontera terrestre. Vaig haver de disfressar-me de dona marroquina i deixar els meus fills enrere, que van creuar la frontera uns dies després.

Naima. Marroc.

Vaig venir a Melilla de nena i no recordo la meva família. Malgrat ser d'aquí, no he aconseguit ni la residència ni el permís de treball. Els meus 3 fills són apàtrides i no tenen dret a l'escolarització ni a la salut. La meva filla de 12 anys ens va deixar l'any passat. El meu fill gran pateix molt, sobretot quan li pregunten d'on és. Cada any faig la preinscripció dels nens a l'escola i la deneguen perquè no tenen el padró; tot i haver nascut aquí, tenint la seva partida de naixement i havent viscut tota la vida a Melilla. He treballat durant 20 anys a Melilla amb contractes legals de transfronterera. Em pagaven 300€ per 7 hores al dia sense dia de descans. Sempre m'han denegat els papers. Quan va morir la meva filla em van rescindir el contracte perquè vaig agafar la baixa. He pagat 1.000€ a una advocada i 1.000€ més per obtenir un precontracte, però m'han tornat a denegar la residència. Ara, treballo fent l'esmorzar als menors que viuen al carrer i van a l'escoleta. Ara ja els conec a tots i ells em coneixen a mi.*

**Projecte d'alfabetització finançat amb el suport de la Caravana*

9. Combatent el racisme institucional des dels feminismes

La Plataforma Unitària contra les Violències de Gènere organitza anualment des de l'any 2005 el Fòrum Contra les Violències de Gènere.³⁷ Es tracta d'unes jornades que pretenen funcionar com un espai de trobada i de reflexió ciutadana sobre aquelles qüestions d'actualitat que preocupen al voltant de la lluita contra les violències de gènere. Des de principis d'any treballem per elaborar els continguts de manera conjunta amb les entitats adherides i totes aquelles persones que estiguin interessades (sobretot voluntàries i expertes), a través d'un grup de treball que es reuneix periòdicament. El projecte ha participat ja en tres edicions del fòrum, l'any 2016, 2017 i 2018. Considerem molt important que la islamofòbia de gènere sigui considerada també com una forma de violència masclista.

L'any 2018 el projecte va participar en la sessió *Combatent el racisme institucional des dels feminismes* que va tenir lloc el 8 de novembre a l'Espai Francesca Bonnemaison. La sessió va estructurar-se en diversos grups de treball que després van posar en comú les seves conclusions. La sessió on el projecte va participar portava per títol "Estratègies per combatre la violència institucional". Aquest capítol conté el relat de la sessió. El grup de treball va iniciar-se amb les intervencions de Florencia González Brizuela y Hajar Menssouri. A continuació va donar-se pas a un grup de debat per tal de compartir propostes d'estratègies per lluitar contra el racisme institucional. A pesar que l'islam ja no pot considerar-se un fenomen estrictament vinculat a la immigració i que la qüestió el racisme i la islamofòbia són fenòmens diferents, no hi ha dubte que ambdós tenen moltes afinitats i moltes dones musulmanes són també racialitzades.

Florencia González Brizuela és Doctora en Dret i Ciències polítiques i advocada. És especialista en feminismes, interculturalitat, interseccionalitat, i gènere, també investiga sobre racisme, drets humans i dones en processos migratoris. Utilitza la metodologia del teatre de les oprimides en els seus tallers com a eina de transformació social. Es presenta com activista (forma part de diferents col·lectius feministes i antiracistes) i investigadora però les seves reflexions provenen també de l'experiència d'una persona que ha migrat. Per la seva banda, Hajar Menssouri, que va participar també a altres activitats del projecte, és activista musulmana, educadora social i tècnica de laboratori. Forma part també d'un grup de treball dins el Congrés Català de la Salut Mental que es diu "processos de radicalització". Des de l'any passat investiga els processos de radicalització entre ells el PRODERAI.

Florència González va iniciar la seva intervenció aclarint com es contempla la violència institucional des d'una perspectiva anti-racista. Des d'aquest punt de vista s'entén que el racisme no és un problema individual de discriminació o prejudici que una persona pugui tenir cap altra. La idea hegemònica de racisme amb la qual, per exemple, treballen diverses administracions locals com l'Ajuntament de Barcelona o les Nacions Unides, és una idea individual. Una persona pot denunciar un atac racista patit dut a terme per part d'una persona individual. S'entén, doncs, el racisme com una qüestió de discriminació individual. Florència González, però, defensa que cal entendre el racisme com una quelcom estructural, que forma part de la pròpia estructura de la societat o de l'estat.

³⁷ <http://www.violenciadegenere.org/projecte/forum-contra-les-violencies-de-genere>

Florència González planteja, doncs, una crítica al feminisme institucional, fonamentalment blanc, en relació a la confiança que diposita en què un estat que és racista, colonial, neoliberal i masclista sigui capaç d'oferir protecció a dones que pateixen violència. S'entén així que el racisme forma part de la mateixa noció de modernitat i de la mateixa idea d'Europa. Com es manifesta? Com és evident aquest racisme, per exemple, per a les dones migrades? Una part del racisme que les afecta és la importància que la llei d'estrangeria té en les seves vides, afirma González. És una llei que reflecteix la jerarquització que s'estableix entre les persones en funció del seu lloc de naixement forma part d'una lògica estatal que funciona per expulsar certes persones. Les polítiques de la Unió Europea, al seu torn, estan pensades per crear una Europa fortalesa. Una Europa on determinades persones no puguin entrar i d'on les persones migrades, racialitzades també, són expulsades. Es parla de racisme estructural perquè hi ha una política destinada a això. Per exemple, és el cas de Frontex (Agència Europea de la Guàrdia de Fronteres i Costes)³⁸, l'agència europea que s'encarrega de cuidar les fronteres externes de la UE. Frontex va sorgir el 2004 i en aquests 14 anys ha rebut uns 1.400 milions d'euros per establir una política de tancar la frontera, no permetre ingressar a persones a territori europeu. A més, ara, aquesta política ha avançat encara més externalitzant la frontera. No són únicament estats com Grècia, Itàlia o Espanya (per on les persones entraven per via marítima) els que s'encarreguen de contenir aquestes entrades, sinó que la UE imposa aquesta obligació de control al Marroc, Líbia i Turquia. S'inverteix molts diners en una política securitària per evitar que les persones arribin a territori europeu. Per exemple, a països com Senegal i Mauritània reben de la UE 13 milions d'euros perquè es destinin a finalitats militars i policials per evitar la migració cap a la UE. Això és racisme institucional.

Florència González explica que quan es parla de persones racialitzades és perquè s'entén que el racisme és una ficció. De la mateixa manera que el gènere és una ficció o una construcció social i una imposició. Així, no hem d'entendre la raça com una cosa biològica que ens determina o diferencia a unes de les altres, sinó que hi ha una estructura social que imposa unes característiques a unes persones la humanitat de les quals és posada constantment en sospita. A més, com més allunyada estigui la persona de la idea d'home blanc més susceptible és de patir aquesta violència institucional. Qui està més a prop d'aquest ideal d'home blanc, són les dones blanques però la humanitat de les persones es qüestiona més i més a mesura que augmenta aquesta distància, augmentant també l'exercici de la violència contra aquestes persones.

Aquest racisme institucional, doncs, existeix a nivell exterior però també a nivell intern. Un exemple d'això és com són tractades les persones migrades a Barcelona, però també les persones racialitzades. Per exemple, una persona que comet una falta administrativa com és no tenir els papers en regla pot ser internada a un CIE. És a dir que la humanitat d'aquestes persones aquesta posada constantment en qüestió. Això no passa només amb les persones migrades sinó també amb les persones racialitzades. En aquest sentit, un bon exemple és el cas de la població musulmana i el protocol PRODERAI - Educació per a la detecció de possibles casos de "radicalització" en els centres educatius.³⁹ Es tracta d'un protocol que ja existia per als centres penitenciaris i la policia, però que actualment s'aplica en centres educatius on el professorat és format per la policia perquè supervisi els joves musulmans que estan en constant sospita. A més, Florència González destaca com els indicis de radicalització són totalment absurds (pintar-se les

³⁸ <https://frontex.europa.eu/>

³⁹ Vegeu:

<https://directa.cat/no-beure-coca-cola-no-celebrar-sant-jordi-o-esborrar-se-els-tatuatges-son-indicadors-de-radicalitzacio-islamista-segons-els-mossos/>

mans de henna, no escoltar música o no beure coca-cola) i el nivell de persecució és impressionant. Aquest protocol s'està aplicant en una total opacitat i no hi ha massa informació sobre com s'aplica i que està passant als instituts. Es tracta d'una forma bastant manifesta de racisme institucional.⁴⁰ Per contra, a l'estat espanyol hi ha un problema greu d'assassinats de dones i no es pensa fer un programa de prevenció de la radicalització masclista dels joves. Els homes blancs són de fet els que generen més morts i tot i així el tractament que reben per part de l'estat és molt diferent.

Un altre exemple molt clar que destaca Florència González són les problemàtiques relacionades amb les dones treballadores de la llar i en les cures, la major part de les quals, almenys a Barcelona, són dones llatinoamericanes. Entre aquestes treballadores, les que ho fan contractades, ho estan en un règim especial, no estan dins de la llei general de treball. Es va acordar que aquest any aquestes treballadores entrarien en el règim general perquè entre altres coses no tenen seguretat social i no tenen dret a atur. No obstant això, l'aprovació definitiva dels pressupostos generals de l'Estat implica l'aprovació de l'esmena 6777, proposada pel PP, recolzada pels grups conservadors i acatada pel PSOE, que posterga fins 2024 l'equiparació de drets d'empleades de llar amb el règim general de la seguretat social. Sobre aquesta qüestió, destaca Florència González, el moviment feminista no ha fet res, ni s'ha mobilitzat, ni ha respost cap a aquesta situació.

En aquest sentit, ha insistit Florència González, és molt important pensar com la violència contra les dones és entesa des del feminisme blanc d'una forma molt acotada. La violència s'entén com la violència interpersonal, individual. Es tracta d'una mirada miop i massa reduïda. Perquè la violència contra les dones i contra les dones migrades i racialitzades està molt més present en el conjunt de la societat. Per exemple, quan van aparèixer les denúncies per abusos sexuals a treballadores de la maduixa a Huelva hi va haver un silenci en el feminisme, no hi va haver mobilització, no hi va haver resposta. Finalment, al cap d'unes dues setmanes des de la Tancada Migrant es va organitzar una manifestació a la qual sí van acudir moltes dones, però van passar unes dues setmanes sense resposta. En canvi, en el cas de Juana Rivas, la sentència dient que havia de lliurar als seus fills al seu marit va sortir a les 12 del matí i a les 7 de la tarda ja hi havia convocada una manifestació. La capacitat de resposta va ser molt diferent. Llavors aquest principi de "si ens toquen a una, ens toquen a totes" no es compleix.

La mirada del feminisme blanc és una mirada reduïda, que fixa els privilegis blancs i reproduïx aquesta lògica. No només es queda curta, sinó que contribueix a mantenir aquests privilegis. Si tenim una mirada individual de la violència contra les dones, estem parlant només de les violències que pateixen les dones blanques en determinats contextos quan la major part de dones que pateixen violència són dones migrades i racialitzades. Conclou Florència González afirmant que tenim un desafiament enorme que consisteix en problematitzar quin tipus de violència patim les dones i com respondre a això des d'una perspectiva que tingui en compte les necessitats de totes les dones i no únicament les necessitats de les dones blanques.

Per aprofundir en l'experiència del racisme institucional Hajar Manssouri va aportar la seva experiència es va proposar realitzar la seva intervenció des de la seva experiència personal com a dona racialitzada, musulmana i filla d'una família migrada.

Hajar Manssouri va iniciar la seva intervenció referint-se a la manifestació del passat 8 de març de 2018. Una manifestació que va tenir molt èxit i en què per part d'una majoria de dones es va

⁴⁰ Vegeu l'article d'Alberto López Bargados "Galaxia PRODERAI" (<https://test.directa.cat/node/33308>) i de Jordi Moreras "¿Minority report? El PRODERAI como artefacto de prevención del pre-crimen" dins (SOS Racisme, n.d.)

reconèixer les desigualtats i injustícies entre dones, que formen part de tot el nostre sistema. No obstant això, dies després hi va a ver molt poca resposta en el cas de les dones de Huelva. Amb això, exemplifica el fet que dones com ella formen part de la zona del "no ser" a la qual es refereix Sirin Adlbi Sibai a "La presó del feminisme".⁴¹ Ni tan sols hi ha coneixement de les seves vivències, de la seva lluita i de com aquest racisme institucional determina la seva vida. No es tracta que el feminisme hagi d'assumir les seves reivindicacions per revertir la seva situació des de la col·lectivitat, és que el seu cas ni tan sols es coneix. Creu, a més que la major part de dones musulmanes encara estem en una zona d'auto-culpabilització per les discriminacions que pateixen i de no-consciència dels seus drets.

Com els determina la vida la llei d'estrangeria? Hajar Menssouri va posar alguns exemples. En primer lloc, com aquesta situació prové de la separació dels països en un món colonial, capitalista, patriarcal a través de les fronteres. Afirmar que totes les dones pateixen els mateixos problemes no és cert. Perquè totes les dones sí que pateixen violència, però hi ha moltes dones que tenen moltes sumatòries més. Sí que el patriarcat forma part de totes les societats, però no totes les dones estan limitades a romandre en un determinat país perquè tenen un passaport que els ho permet. Això significa molt i és un privilegi que hem de qüestionar. Si parlem de violència institucional i de fronteres hi ha jerarquies. Les persones amb passaport europeu poden entrar al Marroc, per exemple, sense limitacions, però no a l'inrevés.

Hajar Menssouri explica l'experiència de les dones que viuen a Espanya amb un NIE sense permís de treball. Les dones que venen reagrupades aquí a Espanya no disposen de permís de treball, l'estat no els permet treballar sabent que la immigració normalment és per qüestions econòmiques. Aquesta limitació l'exerceix l'estat a través d'una llei. És la mateixa llei que ens imposa aquesta situació que percebuda com normalitzada perquè "ets de fora". Les dones que arriben a Espanya sense permís de treball, es veuen abocades a la precarietat, a la feina en negre, treball de cures, etc. A part pateixen tota la violència alimentada pel racisme cultural perquè se les acusa de no integrar-se, no parlar l'idioma, etc. Quan la mateixa situació que viuen els ho posa molt difícil (treballant en negre i moltes hores, amb càrregues familiars etc.).

La llei d'estrangeria afecta a més a aquestes dones en els processos educatius, al mercat laboral i a l'hora de formar una família. Pateixen l'expulsió del mercat laboral perquè, a causa de la discriminació laboral que pateixen les dones musulmanes, especialment aquelles que porten habitualment el hijab, entrar al mercat laboral implica sovint renunciar a la seva identitat. Una identitat que es percep com lligada a submissió, a incultura, etc. Hajar Manssouri explica com ha viscut de prop aquesta situació, en el cas de dones de la seva família i d'ella mateixa. Tot i que una dona com ella que parla perfectament l'idioma i té estudis universitaris compleix amb el que li exigeix la societat a nivell d'integració continua sent discriminada a l'hora d'integrar-se en el mercat de treball.

L'alternativa, afirma, és renunciar o resistir. I resistir implica passar per un procés de precarietat i renunciar a bons treballs. La força per resistir aquestes dificultats, segons Menssouri, la dona la pròpia comunitat. En cas de violència sobre una dona blanca ha unes lleis a les quals acudir, malgrat tot el que se'ls pugui criticar. Les dones que pateixen aquest tipus de discriminació només poden acudir a la seva comunitat i la resiliència que han après a través dels processos

⁴¹ Adlbi Sibai, S. (n.d.). *La cárcel del feminismo. Hacia un pensamiento islámico decolonial*. México, D.F.: Akal.

migratoris i els han transmès les generacions anteriors. A més, quan una persona treballa de forma irregular, es troba en la situació de no poder renovar el seu permís de residència i s'exposa a ser expulsada. Això implica viure en constant preocupació que et poden expulsar del país on has format la teva vida, sentint que mai tens la seguretat que formes part de la societat. Els processos per obtenir la nacionalitat, a més, són molt llargs i complexos incloent exàmens per justificar la integració. Impliquen dificultats econòmiques per a moltes persones perquè aquest procés té un cost i dificultats d'idioma i de contingut que molts espanyols no sabrien respondre. Aquesta llei d'estrangeria que ha traçat la vida de Hajar Menssouri i la vida de moltes dones com ella, li segueix afectant, explica, tot i haver-se "blanquejat" per tenir un permís de residència, uns estudis, etc. Fins i tot en el moment de formar una família i decidir tenir una parella, que aquesta persona es trobi en una situació irregular té un efecte en aquestes decisions.

Aquestes problemàtiques, doncs, són col·lectives, no individuals. Els moviments feministes, explica Hajar Menssouri sempre han difós la idea que el canvi només s'aconseguirà amb la força del grup, però des dels feminismes no es reconeix encara la problemàtica de les dones musulmanes, migrants i / o racialitzades. Formen part del no-ésser, no som dignes d'això.

Aquest tipus de polítiques no les porta a terme només l'estat espanyol. En el cas de les dones de Huelva, és l'estat marroquí i espanyol qui controlen el règim de contractes sota el qual treballen aquestes dones. Són estats colonials i el colonialisme se segueix perpetuant encara que ja no s'exerceix d'una forma de violència física, però s'exerceix a través d'aquesta violència institucional. Hajar Menssouri ens adverteix com moltes de nosaltres podem formar part de taules, de debats, d'alguna lloc públic i si no som conscients dels nostres privilegis estarem repetint la història una altra vegada. Això implica reconèixer els nostres privilegis, també la blanquitud que les mateixes dones racialitzades poden anar adquirint a través dels estudis, etc. Menssouri creu que és molt important que les dones que pateixen aquest tipus de violència estructural entenguin que les seves dificultats no són casualitat, ni són culpa seva. Hi ha un discurs normalitzat que afirma que si una persona no té èxit és perquè no ha fet prou oblidant aquesta violència estructural que ens afecta a totes. Com aquest tipus de violències estan normalitzades de vegades no les podem identificar.

Conclusions i recomanacions

De totes les aportacions realitzades en el marc del projecte podem concloure, sens dubte, que queda molta feina a fer en la defensa i respecte dels drets de les dones musulmanes a una vida lliure de violències i d'islamofòbia. Com s'ha dit, el projecte *Dones Lliures de violència i islamofòbia en territoris de pau* pretén visualitzar els testimonis, actituds i opinions de dones musulmanes molt diverses per tal de trencar estereotips, reduir les actituds islamofòbes i contribuir a crear empoderament, especialment entre el col·lectiu jove. Igualment, es pretén millorar el coneixement i la identificació de conductes i estereotips d'islamofòbia de gènere per tal de generar un relat i estratègies de canvi. Per tal de contribuir a produir aquestes canvis, recollim una sèrie de propostes en diferents àmbits sorgides tant de les propostes fetes per les mateixes dones participants en el projecte (ja sigui com a ponents, en el marc de les xerrades-col·loqui amb joves, etc.) com de les conclusions extretes d'aquest mateix informe. Incorporem també propostes recollides en el marc d'una edició anterior d'aquest projecte (Resistències a la islamofòbia amb ulls de dones) així com algunes de les recomanacions incloses en un informe ja mencionat que fou elaborat per membres de SAFI que tingué la finalitat de servir com a diagnòstic previ al Pla Municipal contra la Islamofòbia aprovat per l'Ajuntament de Barcelona (López Bargados et al., 2016)

A més, en el marc de les accions del projecte, algunes d'aquestes propostes han estat ja presentades com a mocions en diversos ajuntaments catalans que s'adjunten com a annexos. Concretament es tracta de les mocions:

- Suport a la campanya Votxtothom per al dret a vot de totes les persones residents a la ciutat en les eleccions municipals de 2019 presentada als ajuntaments de Terrassa i Blanes
- Moció per l'erradicació de les violències institucionals i de suport al 25 de novembre, dia internacional per a l'eliminació de la violència envers les dones presentada a l'ajuntament de Terrassa.
- Moció pel dret a l'empadronament sense domicili fixe presentada a l'Ajuntament d'Arenys de Mar.
- Manifest de Catalunya en comú per l'erradicació de les violències institucionals i de suport al 25 de novembre, dia internacional per a l'eliminació de la violència envers les dones
- Acord de Junta de Portaveus per sol·licitar d'un informe amb especial èmfasis amb les demandes, acceptacions i denegacions de les sol·licituds d'asil i de les prestacions otorgades a dones i les persones del col·lectiu LGTBI, en especial a la frontera sur i en els CETIs i una avaluació dels protocols de detecció i prevenció i els ajuts previstos a les persones víctimes de violència masclista i de tràfic de persones al govern Espanyol

Val a dir que, tot i que contempen la situació de les dones musulmanes a diversos països del món, les propostes i recomanacions recollides en aquest informe es dirigeixen principalment a entitats, administracions i a la societat catalana.

Propostes i recomanacions

- Promoure la sensibilització de les vulneracions i lluites de les dones musulmanes entre diverses entitats i moviments socials feministes presents a Catalunya amb l'objectiu que aquestes reivindicacions s'incorporin de forma normalitzada a l'agenda dels moviments feministes. Apropar i promoure el suport mutu entre moviments feministes majoritaris i aquells integrats per dones musulmanes.
- Donar suport a les lluites de les dones a països de majoria musulmana en favor de la igualtat de gènere i que combaten el masclisme o les violències masclistes.
- Promoure el coneixement i la consciència dels drets que emparen a les persones musulmanes en matèria de llibertat religiosa i de culte. Per exemple, a través de guies bàsiques adreçades a les associacions i oratoris, a fi que es preguin consciència que la islamofòbia es declina moltes vegades en termes de gènere. El coneixement dels propis drets, com a principi d'empoderament, també comporta la capacitat per fer-los valdre davant les instàncies legals. La difusió de l'existència d'una fiscalia competent per aquestes matèries hauria d'incorporar-se en aquesta guia.
- Formar els treballadors i treballadores de l'administració pública per tal de promoure un coneixement aprofundit dels drets fonamentals que emparen les diferents comunitats religioses presents a Catalunya i senyalar per tant les conductes que són susceptibles de caure sota l'etiqueta de "racisme institucional" o "islamofòbia institucional", especialment vers les dones i el vel.
- Promoure els canvis necessaris per tal de que les dones llegides com a musulmanes i/o racialitzades treballin siguin contractades per les administracions públiques fins a arribar a la mateixa representació que en la població. Debatre el possible establiment de quotes de contractació de persones pertanyents a minories religioses o racialitzades.
- En l'àmbit universitari, donar formació al professorat per tal de detectar actituds racistes i discriminatòries en vers les dones musulmanes i/o racialitzades.
- Estimular la participació de les famílies musulmanes a les AMPAS i el Consell Escolar i promoure que les dones en prenguin el protagonisme.
- Promoure una visió acurada dels conflictes internacionals que afecten països de majoria musulmana per tal de conèixer-ne a través de la mirada de les dones les causes profundes, entendre'n la complexitat i permetre una visió que vagi més enllà del conflicte civilitzatori o de religions. Fomentar aquest coneixement a través de xerrades, publicacions i dels mitjans de comunicació. Donar veu a les dones que poden parlar com a testimonis o analistes d'aquests conflictes.
- Realitzar campanyes públiques de sensibilització a través dels mitjans de comunicació sobre la islamofòbia en clau de gènere. Promoure els discursos anti-racistes als mitjans de comunicació i la presència normalitzada de dones musulmanes als mitjans audiovisuals ja sigui en informatius, en sèries de ficció, etc.
- Evitar l'estigmatització de les dones musulmanes i/o racialitzades en els mitjans de comunicació vinculant-les a pobresa, ajuts socials o conflictes i mostrar la seva participació i contribució en altres àmbits socials o culturals.

- Donar suport a la tasca de l'Observatori de la Islamofòbia als Mitjans: <http://www.observatorioislamofobia.org/>
- Lluitar contra diverses formes de discriminació de les dones musulmanes en l'àmbit educatiu. En particular promoure el compliment de les recomanacions de la Generalitat de Catalunya en referència a la indumentària i els signes religiosos externs incloses a la *Guia per al respecte a la diversitat de creences als centres educatius de Catalunya* on s'especifica clarament que el dret a l'educació és prioritari i la indumentària hauria de ser objecte de prohibició només si interfereix *objectivament* en l'assoliment d'aquest objectiu. En aquest sentit el *hijab* no perjudica l'aprenentatge de nenes i adolescents, i s'ha admetre definitivament a les aules. Lluitar contra la discriminació en les pràctiques laborals en cas de dones i joves que porten *hijab*.
- Treballar per la desvictimització i no culpabilització de les dones en l'ideari de la radicalització
- En l'àmbit de la participació política promoure el dret a vot a les eleccions municipals a les persones estrangeres residents a Catalunya. Promoure la participació política de les dones musulmanes mitjançant la seva representació en càrrecs electes i el seu apoderament en la reclamació de drets per tal de que les seves reclamacions entrin en l'agenda política.
- En l'àmbit laboral, promoure el coneixement dels propis drets entre els i les treballadores musulmanes i facilitar aquesta informació sobre com procedir en cas de ser víctima de discriminació en l'àmbit laboral, en especial en quant a l'ús del *hijab*. Sensibilitzar les organitzacions sindicals sobre els drets i les problemàtiques específiques dels treballadors i treballador/es musulmanes. Adaptar els horaris laborals a les demandes de la pregària i la pràctica ritual quotidiana d'aquests treballadors i treballadores.
- Promoure un seguiment dels possibles efectes en forma d'augment de les actituds i actes islamòfobs del programa PRODERAI Comunitat Educativa recentment implantat a la xarxa catalana d'escoles i instituts de titularitat pública.
- Visibilitzar i publicitar les dates més importants del calendari musulmà com a festes pròpies dels catalans i catalanes. Facilitar la seva celebració i estimular la participació de les autoritats en les activitats promogudes per les associacions religioses musulmanes, en particular els *iftar* o trencaments de dejuni. Tenir present l'Acord de Cooperació de l'Estat amb la Comisión Islámica de España, per demanar, per avançat, el justificant d'absència dels dies de les festivitats de determinada confessió amb l'objectiu de programar i adaptar a elles les activitats docents.
- Facilitar l'obertura d'oratoris islàmics per part de les comunitats religioses que ho desitgin d'acord amb la normativa vigent i formar els tècnics municipals per tal d'actuar en casos de conflictes veïnals.
- Demanem vies legals i segures per a les persones de totes les edats en el trànsit, i exigim que es garanteixin els seus drets en els països d'acollida, evitant l'explotació, la islamofòbia, els abusos, la violència i el tràfic de persones. Per a tal efecte, sol·licitem la realització d'un informe amb especial èmfasi amb les demandes, acceptacions i denegacions de les sol·licituds d'asil i de les prestacions otorgades a dones i les persones del col·lectiu LGTBI, en especial a la frontera sud i en els CETIS. Sol·licitem una avaluació dels protocols de detecció i prevenció i els ajuts previstos a les persones víctimes de violència masclista i de tràfic de persones, especialment en els CETIS i CIES.

- Donar continuïtat a la política d'obertura d'espais per a l'enterrament islàmic als cementiris municipals.
- Treballar per a que en tots els municipis s'atengui de manera gratuïta les denúncies per islamofòbia i/o racisme i el propi municipi es personi com a denunciant.

Bibliografía

- Abdo, N. (1999). Gender and Politics under the Palestinian Authority. *Journal of Palestine Studies*, 28(2).
- Abu-Lughod, L. (2002). Do Muslim Women Really Need Saving? Anthropological Reflections on Cultural Relativism and Its Others. *American Anthropologist*, 104(3), 783–790. <https://doi.org/10.1525/aa.2002.104.3.783>
- Adlbi Sibai, S. (2016). *La cárcel del feminismo. Hacia un pensamiento islámico decolonial*. México, D.F.: Akal.
- Ahmed, L. (1992). *Women and Gender in Islam*. New Haven / London: Yale University Press.
- Alcántara-Plá, M., & Ruiz-Sánchez, A. (2017). The framing of Muslims on the Spanish Internet. *Lodz Papers in Pragmatics*, 13(2), 261–283. <https://doi.org/10.1515/lpp-2017-0013>
- Ali, Z. (2012). *Féminismes islamiques*. Paris: La Fabrique.
- Allen, C. (2010). *Islamophobia*. Farnham: Ashgate.
- Amal, J. (2001). The Women's Movement and the Gender-Regime in Palestine". *Middle East Journal*, 55(2).
- Andersen, M. L., & Hill Collins, P. (2012). *Race, class, and gender. An anthology*. London: Cengage Learning Inc.
- AWID. (2004). Interseccionalidad: una herramienta para la justicia de género y la justicia económica. *Derechos de Las Mujeres y Cambio Económico*, 9, 1–8.
- Benkheira, M. H. (1996). Chairs illicites en Islam. Essai d'interprétation anthropologique de la notion de mayta. *Studia Islamica*, 84, 5–33.
- Bergeaud-Blackler, F. (2015). De la fatwa du Transvaal au marché halal: ouverture et fermeture de l'espace alimentaire musulman (1903-1980). In F. Bergeaud-Blackler (Ed.), *Le sens du halal*. Paris: CNRS Éditions.
- Brah, A. (1996). *Cartographies of Diaspora. Contesting identities*. London / New York: Routledge.
- Browne, I., & Misra, J. (2003). The intersection of gender and race in the labor market. *Annual Review of Sociology*, 29, 487–513.
- Castro-Gómez, S., & Grosfoguel, R. (2007). *El giro decolonial. Reflexiones para una diversidad epistémica más allá del capitalismo global*. Bogotá: Siglo del Hombre Editores.
- Champagne, P. (1991). La construction médiatique des "maux sociaux." *Actes de La Recherche En Sciences Sociales*, 90(90), 64–76. <https://doi.org/10.3406/arss.1991.2997>
- Charef, L. (2018). *Rapport CCIF 2018*.
- Chouder, I., Latrèche, M., & Tevanina, P. (2008). *Les filles voilées parlent*. Paris: La Fabrique.
- Crenshaw, K. (1993). Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Color. *Stanford Law Review*, 43(1241).
- Escobar, A. (2007). *La Invención del Tercer Mundo. Construcción y deconstrucción del desarrollo*. Caracas: Fundación Editorial el perro y la rana. Retrieved from

papers3://publication/uuid/60C1D6E0-5E8A-4A87-A1F7-1CD5DC04DD72

- Fargues, P. (2017). *Four Decades of Undocumented Migration to Europe: A Review of the Evidence*. Ginebra. <https://doi.org/10.1088/2053-1591/aacd8e>
- Fernández Molina, J. (2018). *Ocupación y patriarcado. El rol de las defensoras de derechos humanos en Palestina*.
- Fotomovimiento, Novact, & Iridia. (2018). *Frontera Sur. Vías marítimas*.
- Griera, M., & Astor, A. (2016). Le gestión de la diversidad religiosa en la España contemporánea. In *Anuario CIDOB de la Inmigración 2015-2016* (p. 3). Barcelona: Bellaterra / Fundació CIDOB.
- Grosfoguel, R., & Muñoz, G. M. (2012). *La islamofobia a debate: la genealogía del miedo al islam y la construcción de los discursos antiislámicos*. Madrid: Casa Árabe. Retrieved from <http://dialnet.unirioja.es/servlet/libro?codigo=496916>
- Halliday, F. (1999). "Islamophobia" reconsidered. *Ethnic and Racial Studies*, 22(5), 892–902.
- Hamdan, A. (2007). The issue of hijab in France: reflections and analysis. *Muslim World Journal of Human Rights*, 4(2).
- Jiménez-Aybar, I. (2004). *El Islam en España: Aspectos institucionales de su estatuto jurídico*. Pamplona: Navarra Gráfica Ediciones.
- Ketiti, A. (2015). *Lucha feminista y transiciones democráticas en el Mundo Árabe*.
- López Bargados, A., Lundsteen, M., & Solé Arraràs, A. (2016). *La pràctica religiosa de les comunitats musulmanes de Barcelona. Expressions i problemàtiques*. Barcelona: SAFI.
- Lugones, M. (2010). Toward a decolonial feminism. *Hypatia*, 25(4).
- Lundsteen, M. (2017). *Informe final de les jornades amb motiu dels 25 anys dels Acords del 92 entre l'Estat i la Comissió Islàmica d'Espanya*. Barcelona.
- Mahmood, S. (2015). *Politics of Piety. The islamic revival and the feminist subject*. Princeton: Princeton University Press.
- Marusek, S. (2017). The Transatlantic Network: Funding Islamophobia and the Israeli Settlements. In N. Massoumi, T. Mills, & D. Miller (Eds.), *What is Islamophobia? Racism, Social Movements and the State* (pp. 186–214). London: Pluto Press.
- Massoumi, N., Mills, T., & Miller, D. (2017). *What is islamophobia? Racism, social movements and the State*. London: Pluto Press.
- Mijares, L. (2006). *Aprendiendo a ser marroquíes. Inmigración, diversidad lingüística y escuela*. (E. del O. y del Mediterráneo, Ed.). Madrid.
- Mijares, L., & Ramírez, Á. (2008). Mujeres, pañuelo e islamofobia en España: Un estado de la cuestión. *Anales de Historia Contemporánea*, 24(2008), 121–135.
- Mohomed, C. (2013). *La "Primavera Árabe" en el femenino: mujeres musulmanas y participación política* (XI Congreso Español. Ciencia política y de la administración). Sevilla.
- Musawah. (2018). *Thematic Report on Muslim Family Law and Muslim Women's Rights in Saudi Arabia*.
- Navarro, L. (2014). Islamophobia and Sexism: Muslim Women in the Western Mass Media.

Human Architecture: Journal of the Sociology of Self-Knowledge, 8(2), 95–114.

- Piquer, S. (2015). La islamofobia en la prensa escrita española: aproximación al discurso periodístico de El País y La Razón. *Dirāsāt Hispānicas. Revista Tunecina de Estudios Hispánicos*, 0(2), 137–156. Retrieved from <http://dirasathispanicas.org/index.php/dirasathispanicas/article/view/34>
- Richter-Devroe. (2011). *Gener Equality and Women's Rights in Palestinian Territories*. Brussels.
- Rojo, P., Vidal, L., Padilla, J., & Sahagún, F. (2018). *Una realidad incontestable: islamofobia en los medios*.
- Salem, S. (2013). Feminist critique and Islamic feminism: The question of intersectionality. *The Postcolonialist*, 1(1), 1–6. Retrieved from <http://postcolonialist.com/civil-discourse/feminist-critique-and-islamic-feminism-the-question-of-intersectionality/>
- Seta, D. (2016). *Forgotten Women : The impact of Islamophobia on Muslim women*.
- SOS Racisme. (n.d.). *Islamofobia y género. Mujeres, feminismos, instituciones y discursos frente al sexismo y el racismo*.
- Twiner, A., Cook, G., & Gillen, J. (2009). Overlooked issues of religious identity in the school dinners debate. *Cambridge Journal of Education*, 39(4), 473–488. <https://doi.org/10.1080/03057640903352457>
- van Dijk, T. A., Ting-Toomey, S., Smitherman, G., & Troutman, D. (1997). Discourse, Ethnicity, Culture and Racism. In *Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction* (pp. 144–180). London: Sage.
- Zine, J. (2006). Unveiled Sentiments: Gendered Islamophobia and Experiences of Veiling among Muslim Girls in a Canadian Islamic School. *Equity & Excellence in Education*, 39(3), 239–252. <https://doi.org/10.1080/10665680600788503>